

*** בכל הנלמד ניישם כיצד ניתן לתת תרומה ביקורתית / לפתח רעיון חדש דרך הפרספקטיבות הללו שהוצגו.

שיעור 1 – 25/02/2019

בהרבה מקומות מה שחשוב להצלחה זה ידע משפטי, יחסי אנוש, אתיקה מקצועית ותכונות נוספות – אלו דברים שלא נעסוק בהם בקורס. אבל כן נעסוק בכישורים מאוד חשובים שימשו אותנו לראיונות וכן בהמשך הקריירה כעו"ד ← חשיבה ביקורתית, פיתוח והצגת טיעון, כתיבה אפקטיבית, מחקר משפטי, נקיטת עמדה. הדבר הראשון שמייצג עו"ד החוצה, כרטיס הביקור, זה הטקסט המשפטי ועל כך נעבוד בקורס.

הקורס גם ישמש אותנו לכתיבת עבודות הסמינריון בשנה הבאה.

מוקד הקורס נשען על 2 רגליים: כתיבה (איכותית, מקיפה) → ← מחקר (איך מבצעים מחקר, איך לאסוף מידע רלוונטי – חשוב לכל עו"ד בשוק).

מטרות הקורס:

- יסודות בתחום המחקר המשפטי.
- כתיבה אפקטיבית, בהירה, מהימנה.
- שיטות מחקריות בסיסיות במדעי החברה, ובפרט: מחקר אמפירי.
- קריאה ביקורתית – איך ניגשים לטקסט, מזהים את הטענות בו ומביעים עמדה ביקורתית עליו.
- שיטות חיפוש מידע ומקורות.
- עיבוד ושילוב מקורות מידע שונים.
- הבחנה בין מקורות, אזכור וייחוס – איך מבחינים בין מקורות מהימנים בעידן האינטרנטי, איך מציגים רעיון של אדם אחר לטקסט הכתוב ולטענה שלנו ללא ייחוסו אלינו.
- את כל הכישורים הללו ניישם לשם – תכנון כתיבת עבודת מחקר.
 - הכנה לכתיבת עבודות הסמינר.
 - דוגמת כתיבה לראיונות ההתמחות – בעבר הקורס היה נגמר רק בהצעה למחקר, אבל היום הוא נגמר בעבודה כדי לתת לנו כלי לראיונות.

יעדים נוספים:

- למצוא את הקול הפנימי – העצמאי, הביקורתי, הערכי, לנקוט עמדה.
- לקדם כתיבה רפלקטיבית ומעוררת מחשבה, חשיבה ויצירה פורצות דרך ובעלות תרומה עיונית ומעשית.

הכתיבה בעולם המשפט

הבעיה בכתיבה בעולם המשפט היא שעו"ד אוהבים לכתוב ארוך, עם הרבה אסמכתאות, וטקסטים משפטיים מסוויים את הנקודות המרכזיות שהם מנסים להעביר. המשפט נועד לשרת אנשים, ולהיות נגיש ויש הרבה מהגילדאיות המשפטיות בלכתוב בשפה שהיא פחות נפוצה בציבור. עו"ד כותבים בשפה מליצית לרוב, שאינה ברורה לכלל בני האדם הפשוטים.

"אחרי שלמדת לחשוב כמו עו"ד, קשה ללמד את עצמה לכתוב שוב כמו בן אנוש".

"מעולם לא סיימתי לקרוא מסמך משפטי באומרי 'הלוואי שהוא היה ארוך יותר'"

האתגר של הכתיבה האקדמית

מצד אחד, כתיבה לפי מסורות ומוסכמות של הדיסציפלינה, מצד שני, כתיבה שמקדמת יצירתיות וחדשנות בידע ובחשיבה. קיים מתח מתמיד בצורך למצות את שני הרגליים הללו. ובמשפטים, בנוסף ישנה השפעה על החיים עצמם (השלכות מעשיות), כל הצעה משפטית שאנחנו מניחים בכל מאמר שנכתוב יכולה לשנות את המצב המשפטי ולהוביל לשינוי משמעותי שישפיע על חייהם של אנשים. ההצעה שלנו, כמעט תמיד תהיה כזו שרוצה לקדם שינוי חברתי לכיוונים מסוימים ובאה איתה תחושת דחיפות אך איתה גם צריכה להיות מחויבות לעשות זאת באופן מיהן. על כן, המשפט מכיל בתוכו מתחים פנימיים בלתי נמנעים שימשכו אותנו לחשוב שהכלל הראוי הוא אחר (כמו במאמר שניתן לקריאה של **אריאל פרוקצ'יה**). למשל: אם המדינה תנסה להסדיר חוק לענייני זנות יעמדו לנגד עינינו איזון בין חופש העיסוק, כבוד לתא המשפחתי, כבוד האדם, באיזו מדינה רוצה להסדיר פעילות כה בעייתית, עלות אכיפה, איפה לאכוף את הסנקציה ואיפה לא, פטרנליזם, עיקרון המידתיות – היחס בין העונש למעשה.

ישנם מתחים די נפוצים כדוגמת:

- בין כוח, אינטרסים, פוליטיקה וערכים.
- בין הצדקות ותכליות חברתיות.
- בין מדע לאומנות.
- בין מסורת לשינוי.
- בין ניסיון להיגיון.

כמעט תמיד נראה, את המתחים האלה עולים בפרוטוקולים של וועדות חקיקה בכנסת. (המרצה ממליצה להיכנס לפרוטוקולים הללו בכתיבת העבודות).

המחקר המשפטי הוא מחקר משפטי בינתחומי – הרחבת השיח המשפטי באמצעות גופי ידע נוספים. עלינו לברר שאלות משפטיות בעזרת מושגים, תפישות וכלי מחקר שלקוחים מדיסציפלינות אחרות כמו: משפט ופסיכולוגיה, סוציולוגיה, מדעי החבר, אנתרופולוגיה ועוד.

התפיסה בבסיס הקורס:

מחקר, חשיבה ביקורתית וכתיבה הם שרירים שצריך לאמן – לא רק בתיאוריה אלא גם על הדף:

- בסיס עיוני.
- תכנית אימונים.
 - אימון אישי.
 - אימון קבוצתי.
 - הערכת עמיתים.
- אין קיצורי דרך
- יש תועלות מיידיות.
- אין הרבה קריאה בקורס.

נושאי השיעורים:

- המחקר המשפטי הקלאסי – איך עוקבים אחרי התפתחות של סוגיה משפטית ומגיבים לה.
- מחקר במדעי החברה.
- מחקר אמפירי.
- מחקר משפטי השוואי – מה התפקיד, מה השיקולים, איך מוציאים את המידע.
- מחקר משפטי בעבודת עו"ד (פרקטיקה פרטית, ייעוץ וחקיקה).
- חיפוש במאגרי מידע משפטיים.
- תמצית ביקורת והערכה של רעיון (+הערכת עמיתים).
- כתיבה אקדמית.
- איך בוחרים נושא, שאלת מחקר וכותרת למחקר.
- פיתוח הצעת מחקר.
- ארגון החומר ובניית ראשי פרקים.
- איסוף, עיבוד ואזכור מקורות – ייחוס בהתאם לסטנדרטים המקובלים.
- אזהרה: יושרה אקדמית!!!! (אזכור!)

מפגשי התרגול והתרגולים:

- צוות הקורס: רובם דוקטורנטים – הקבוצות יפורסמו בהמשך.
- ארבעה מפגשים: ימי שלישי בשעה 14:00.
- 5.3
- 2.4
- 7.5
- 21.5

ספרות עזר:

- איך כותבים – אבי גרפינקל. זמין בספריית משפטים.
- לכתוב עבודת מחקר כלים וכללים. זמין כמשאב אלקטרוני באתר הספרייה.
- שיטות מחרר במדעי החברה. זמין בספריית מדעי החברה.

המטלות של הקורס:

- נכתוב הרבה במהלך הקורס, אבל נקבל גם משוב שזה טוב.
- המטלה הראשונה היא נייר תגובה לימודי – אין ציון שנכנס לממוצע. המאמר שעל בסיסו נכתוב נמצא באתר. התנאים הצורניים יעלו לאתר מיד לאחר השיעור. ניירות התגובה בקורס הם בני 500 מילים.
- הערכת עמיתים כתובה – זה אחד המנגנונים המרכזיים בעולם האקדמי, כל מאמר לכתב עת מגיע להערכה לאדם אחר אנונימי מהמקצוע כך שהערכה קשורה רק לעבודה עצמה.
- 40%: 3 ניירות תגובה:

○ עיוני

- אמפירי

- בנושא עבודת הסיום.

- 10%: מתווה לעבודת הסיום (תקציר, ראשי פרקים, ביבליוגרפיה).

- 50%: עבודת סיום.

המטלה הראשונה:

הגשה דרך המודל. ההגשה נפתחת כבר היום – 25/2. יש חובת הגשה.

נייר התגובה הזו הוא הזדמנות "להתאמן על יבש" – אין ציון, אבל מומלץ לקחת ברצינות כיוון שנעשה על עבודה זו תחקיר וזה יתרום לנו במהלך הקורס.

המאמר הוא קצר והמטרה היא להתמקד בכתיבה ובפיתוח והצגת טיעון.

הנייר הזה יועבר להערכת עמיתים: כל אחד יקבל 2 ניירות עמדה לתגובה עליהם. אנחנו נלמד המון מהדבר הזה. הערכת העמיתים תתבסס על הנלמד בכיתה ועל השיעור הראשון עם המתרגלים. בהמשך, הבדיקה תיעשה ע"י המתרגלים.

המטרה בכל נייר תגובה היא בעצם מטרה כפולה: תמצות המאמר – מה הטענה המרכזית במאמר, החלק הזה אמור לקחת חלק מצומצם בנייר התגובה, מקסימום פסקה אחרת. המוקד של נייר העמדה הוא הצגת העמדה שלנו, על הטענה שלנו להיות מנומקת, משכנעת ומקורית.

אפשר להצביע על כשל בטיעון, הצגת נימוק נוסף התומך במאמר ולא הוצג בו, למקרה את המאמר בהקשר רחב יותר – איזה מגמה חברתית או תופעה אחרת למשל, להוסיף ניואנס או לסייג את טענת המאמר, להביע ביקורת על הטענה של המאמר, ניתוח לאור עיקרון/מדיניות/תיאוריה ספציפיים וכו'.

500 מילים זה לא הרבה אבל זה מספיק כדי להציג טענה ולבסס אותה. מי שהטענה שלו צרה יכול להציג יותר מטענה אחת אך יש לשים לב שהטענות מבוססות מספיק.

לא די"י בלהגיד "לדעתי" וזהו, יש לבסס את הטענה הנימוקים או ראיות. "רוב המוסדות בישראלים אינם ממנים בשיטת הסיניוריטי"/"שיטת הסיניוריטי היא אנטי-דמוקרטית". אין דרישה לביצוע מחקר מקיף, אך כן נדרש לבסס את טענותינו. בין אם מדובר על טענות המבוססות במציאות – כמו אין הנגשה לנכים, ובין אם מדובר על טענה מהותית – כמו ששיטת הסיניוריטי היא אני-דמוקרטית, אין מדובר על הבאת אסמכתאות בהכרח – אפשר להתבסס על המאמר, אבל אם טוענים טענות כאלה יש לבסס אותם באופן משכנע.

סגנון הכתיבה צריך להיות סגנון אקדמי לכן צריך להיזהר מאמירות כוללניות וגורפות. זה מעיד על היסודיות והרמה של העבודה.

- היזהרו: אין ספק ש, תמיד, אף פעם

- במקום: ככלל, לרוב, לעיתים, יתכן, סבור ש, לדעתו של

בנוסף, יש לשים לב לשפה שמשמשים בה, לא צריך שפה מליצית/מלאכותית, אבל גם לא במשלב נמוך/שפה יומיומית, מדובר במסמך אקדמאי. במקום יש לדון בשפה תקנית, טבעית, ישירה, להשתדל בכתיבה פעילה ולא סבילה. הדגשות בעזרת סימני קריאה, שינוי פונטים, הדגשות (**bold**), קו תחתון – אלו לא דברים שנהוגים בכתיבה אקדמית, אם רוצים להדגיש משהו

יש לעשות זאת באמצעות השפה שמתמשים בה להצגת הטענה. למשל, אם רוצים להדגיש מצד אחד, ומצד שני – ניתן לחלק לפסקאות. חלוקה לפסקאות עוזרת לקורא להתמצא בטקסט וגם משרתת רטורית.

יש לשים לב להנחיות הגשת המטלה, בניגוד ליתר המטלות – יש לכתוב רק חלק ממספר הזהות לנו כדי לאפשר אנונימיות.

שיעור 2 – 04/03/2019

נדבר על איך מתמודדים על מקורות שקוראים, איך מתמצתים אותם ולוקחים את הרעיון המרכזי. זה התנאי הבסיסי להתחיל להתמודד עם רעיונות.

השיעור יהיה אינטראקטיבי – <http://pollev.com/ayeletsela970>

מה מאפיין כתיבה אקדמית?

השפה והמשלב שאנחנו משתמשים בה מאוד חשובה לכתיבה, מקורות וטיעונים מבוססים, קוהרנטיות (איך נושאים את הטיעון באופן בהיר ומאפשרים לקורא להשתכנע במה שאנחנו רוצים לשכנע), תמציתיות (כתיבה מהודקת ולא מכבירה במילים), אנליטיקה.

הבחנה בין כתיבה דיווחית לכתיבה ערכית

כמעט בכל דבר שנכתוב בקורס נעסוק בשני סוגי הכתיבה האלה.

אנחנו עושים את ההבחנה לשם ההבנה שאם נדע להבחין בין דרכי הכתיבה השונים נדע להגביר את אמינות ושכנוע הטקסט שלנו.

כתיבה דיווחית – הכותב מוסר מידע. מתאר עובדות בלי לפרשן.

כתיבה ערכית – הכותב מביע את עמדותיו בסוגיות הנדונות, המשמעות שהוא נותן לתוכן.

מדוע יש להפריד בין תיאור עובדתי של תופעה/תהליך לביטוי ערכי/סובייקטיבי?

בעירוב של כתיבה דיווחית וערכית, זה יראה כלא אובייקטיבי, ייתפס כמניפולטיבי, לא אמין. הכתיבה הופכת לחשודה במגמתיות או בעיוות ← האמינות מוטלת בספק.

אמינות דורש אובייקטיביות, כיצד?

תיאור עובדתי נכון: נערך באופן בדוק ושוקל, לא מכניס את האג'נדה שלנו. משתמשים בשפה מתאימה (המימד האובייקטיבי).

כתיבה ערכית נכונה: הבעת עמדות, דעות, פרשנות; ניתוח השלכות מסקנות (הממד הסובייקטיבי). הממד הזה יהפוך מאוד חשוב כשנדבר על מחקרים אמפיריים – הפרשנות של הממצאים היא לא ממצא בפני עצמו.

גם בהצגת העובדות יכולה להיות הטייה מסוימת ויש לשים לב לכך.

זה חשוב להבחין בין 2 הדברים האלו גם בעת קריאת מאמר של אדם אחר, מאפשר לשמור על ביקורתיות ולא ליפול ב"פח" במצבים האלו. אמנם קשה למצוא את ההבחנה בעולם האמיתי, משום שגם כשאנחנו כותבים אנחנו לוקחים את האדם הקורא ב"מסע" לעבר הטענה שלנו. אנחנו משתמשים באמצעים רטוריים שונים כדי לשכנע את הקוראים בצדקת הטענות שלנו – לכן

המחויבות שלנו בעת הכתיבה צריכה להיות מחויבות יותר אתית, לא לדחוף את הטקסט בכוח למה שאנחנו חושבים אלא להיות הוגנים בייצוג המציאות.

כתיבה דיווחית שומרת בין היתר על הניטרליות באמצעות ייחוס הדברים לאמרם, למשל באמצעות ביטויים כמו: לדעת, לעמדת, במאמרו, המחבר, המלומד, בעיניו של, פלוני טוען, סובר, מדגיש, גורס, מסכים עם, חולק על, שולל את, מתנגד ל, על פי דבריו של, לטענתו של, עמדתו של הכותב היא. צריך לגוון את אוצר המילים בו אנחנו משתמשים ולא להיתפס רק לעמדה אחת ולהקפיד להשתמש כל הזמן באותו זמן (הקונבנציה בכתיבה אקדמית היא לרוב להשתמש בזמן הווה).

בכתיבה ערכית מציג הכותב את עמדתו ופרשנותו בסוגיות הנדונות בחלקים המתאימים במאמר, למשל באמצעות ביטויים כמו: לדעתי, עמדתי היא, אני חוש, אבקש לטעון, אני סובר "סבורני". בכתיבה אקדמית, פעמים רבות הבעת עמדה נעשית בביטויים סבילים (ניתן לשער, ניתן להניח, ניתן להסיק, נדמה ש, דומה כי, מתוך הדברים עולה). בין אם הלשון פעילה או סבילה, מדובר בהבעת עמדה/פרשנות – אלו לא אומרים שזו המצב, אלא מדגישים שזו עמדתו של הכותב ודעתו (שלנו).

לא להשתמש ב"לעניות דעתי" – דעתנו אינה ענייה, דעתנו היא כמו דעה של כל אחד אחר 😊.

מתי נשתמש בכתיבה דיווחית

כתיבה דיווחית משמשת אותנו בעיקר שאנחנו רוצים לתמצת או להתייחס למקורות אחרים. הבסיס להתייחסות לכל טקסט אחר דורשת מאתנו להבין מה הטקסט אומר. אנחנו לא נוכל לתת התייחסות טובה בלי להבין את העובדות המדוברות. לאחר מכן, יש להבין מה רלוונטי מהטקסט כדי לשם הבעת הביקורת ודעתו, ובשלב האחרון אנחנו נדווח באופן מהימן את הרעיונות הללו.

אם אינך יכול להסביר רעיון בפשטות, סימן שאתה לא מבין אותו מספיק, ויש לחזור לטקסט שוב, לקרוא אותו ולנסות לזקק את האמור בו.

הארגון של הרעיונות המרכזיים בטקסט יתבצע בהירות ובתמצות, ע"י הבחנה בין עיקר לטפל ושימור הרעיונות העיקריים של הטקסט.

מתי נידרש לתמצת ממצאים, רעיונות ותפישות של כותבים אחרים?

- בסקירת הרקע לנושא הנדון.
 - פיתוח וביסוס טענתנו.
 - התעמתות עם העמדה המוצגת.
 - עימות/השוואה/סינתזה של עמדות שונות עדי להגיע למסקנה שלנו.
- הכתיבה בתואר הראשון בד"כ תיבנה על טקסטים שכתבו מלומדים לפנינו.

אילו סוגי תמציות יש?

זה עניין טכני.

תמצית מכיליה: זו התמצית שאנחנו עושים בניירות העמדה בפסקה הראשונה. מוסרת את הרעיונות המרכזיים של המאמר תוך השמטת פירוט, חזרות, דוגמאות חזרות. למשל: תקציר בכתב עת מדעי, תקציר הרצאה. תמצית זו חשובה משום כך לרוב אנחנו מחליטים על הרלוונטיות של המאמר בהתבסס על אותה תמצית.

ברוב העבודה האקדמית שלנו, התמצית שבה נעשה שימוש היא התמצית העניינית.

תמצית עניינית: אנחנו נברור בין הרעיונות שמופיעים במאמר ארוך את הטענות שרלוונטיות לכתיבה שלנו. בניגוד לתמצית המכיליה, אולי נרצה את הדוגמה והפירוט שמבהירה באופן הטוב ביותר למה הנקודה הזו רלוונטית לכתיבה ולמאמר שלנו. לפעמים דוגמה עוזרת להבין רעיון מאוד מורכב במעט מילים. תמצית זו מוסרת רק את הרעיונות הרלוונטיים לצרכי הכותב (הכותב בורר מתוך הרעיונות המרכזיים רק את אלה שמשרתים את מטרתו). ניתן להתייחס לדוגמאות שהובאו לביסוס הרעיון (לעיתים דווקא דוגמה זו משתרת את צרכי הכותב) – לדוגמה: המאמר של הליקסון על תאורת קוז.

ההיבט הלשוני של התמצות

- התנסחות בקיצור.
- הימנעות משימוש בצורות לשוניות מורכבות, עם זאת אין כוונה בהנמכת המשלב הלשוני – הכוונה היא פשוט לא לצאת מגדרנו בהעלאת המשלב הלשוני ולפעיל באופן מגוון.

○ למשל:

- "כפה עליו הר כגיגית" ← אילץ אותו.
- "בבואנו לסקור יצירתו של סופר, ואפילו הוא עשיר המצאה ומחדש עלילות חדשות מאין כמוהו, נמצא כמעט תמיד נושא אחד אשר סביבו מתרכזים על שאר הדברים" ← המשפט הזה מנוסח בשפה מרוד יפה וגבוהה, אך הוא אינו בהכרח ברור בקריאה ראשונה, יכולנו לומר את אותו רעיון בצורה תמציתית ונקייה יותר מבחינה שפתית.

תמצות וציטוט

- התמצית צריכה להיות נאמנה לתוכן המקור.
- התמצית נכתבת בלשונכם, תוך הקפדה על לשון ומשלב אחידים.
- חשוב לייחס את תוכן התמצית לכותב המקור (הפנייה ביבולוגרפית).

מתי נשתמש בציטוט ולא בתמצות?

לפעמים אנו רוצים לצטט מילה במילה, אמצעים עובדתיים/ניתוח/עמדות/תזה של כותב אחר.

- כשאר לא ניתן להעביר את הרעיון בדרך אחרת.
- כשיש חשיבות להבאת הדברים באופן בו הוצגו במקור.
- יש להקפיד על שילוב הציטוט בטקסט על ידי אמצעי קישור הולמים.
 - עד 3 שורות – בגוף הטקסט בין גרשיים.
 - יותר משלוש שורות – הזחה של 1 ס"מ מעל צד, ללא גרשיים.

תרגיל הערכת עמיתים – למה זה טוב?

אילו קשיים אתם חווים בבואכם לכתוב נייר תגובה?

באמצעות ניירות העמדה- נהפוך לקוראים טובים יותר עורכים טובים יותר פיתוח הלך רוח קולגיאלי ופחות תחרותי, פרקטיקה טובה להמשך, הדרך הטובה ביותר ללמוד היא ללמד. משוב משנה שעברה – תרגיל ללא ציון, ביקורת בונה.

שיעור 5 – 11/03/2019

מחקר משפטי – יסודות

אילו סוגי מחקרים יש בכלל?

- **מחקר עיוני לעומת מחקר אמפירי:**

○ **מחקר עיוני:**

- מחקר שיטתי שמבוסס על ספרות מקצועית/חקירה תיאורטית בנושא.
 - אינו עושה שימוש בנתונים משדה המחקר ("מהשטח")
 - נפוץ במדעי הרוח, במשפטים, במחקר תיאורטי במדעי החברה השונים
- **מחקר אמפירי:** החקירה המדעית הקלאסית.

- מחקר שמתבסס על נתונים שנאספים בשדה המחקר ("בשטח").
- נפוץ במדעי הטבע, במדעי החברה, וגם במשפטים.

הרבה פעמים המחקרים לא נופלים לקטגוריה אחת או אחרת, אלא כוללים הן מחקר עיוני והן מחקר אמפירי, משום שהרבה פעמים מתוך ממצאים שנמצא נפתח באופן אינדוקטיבי מסקנות לפיתוח התיאוריה. נרצה לעשות שימוש בשני הסוגים ואחד עשוי אף לתמוך בשני.

מחקר אמפירי הוא לא בהכרח מחקר כמותני. ההסתכלות שלנו לא חייבת להיות כמותנית.

- **מחקר איכותני מול מחקר כמותני: - סוגים של מחקר אמפירי.**

○ **מחקר איכותני:** מחקרים במשפטים באופן מאוד נפוץ עושים שימוש בשיטות מחקר איכותניות.

- מחקר שרוצה לבסס את המציאות באופן עשיר. נעשה שימוש בראיונות עומק, ניתוח תוכן אנקדוטלי, תצפיות עשירות עם מספר נבדקים מועט – כל אלו ע"מ לייצר הבנה עמוקה יותר ובחינה עמוקה יותר של נשוא המחקר. התרומה של המחקר הזה היא מאוד חשובה להבנה של תחומים מסוימים באופן עמוק, זאת בכדי לייצר פתרונות ולזהות קשיים עמוקים שלא עולים על פני השטח ללא מחקר מעמיק.
- היתרונות של שיטת מחקר זו: מאפשר להכנס יותר לעומק ולפתח השערות חדשות, להגיע למקומות שלא חשבנו עליהם – אנחנו בשיחה מתגלגלת, עשירה יותר. שיטת מחקר זו מאפשרת לעבור מאנקדוטה לאנקדוטה ולהבין בצורה יותר טובה את הנושא, מאפשרת לייצר ולזהות ת'מות – מגמות – שמפעפעות מתחת לפני השטח. היתרון למעשה בעושר ובהעמקה של התופעה הנחקר. בנוסף, לא צריך הרבה בשביל "לצאת לדרך" – צריך פרוטוקול בסיסי והשערות בסיסיות כדי להתחיל את המחקר.
- החסרונות של שיטת מחקר זו: לא ניתן להסתמך על כמות הנבחנים הקטנה שייצגו את המצב במציאות באופן מדויק, יש לנו יכולת הכללה מוגבלת מהממצאים שמצאנו. המחקר לא עוקב אחרי פרוטוקול מדוד ולכן המציאות שנבחנה, אם תיבחן במועד אחר או ע"י אנשים אחרים עשויה להראות את תמונה שונה

– הדבר מעיד על מוגבלות שכפול, שעשויה לחתור תחת מידת דיוקו ואמתותו של המחקר, לא ניתן לפתח כללים מייצגים במציאות. "סובייקטיביות". גם בניתוח של מחקר איכותני, צריך להתגבר על שעות ארוכות של ראיונות, ודוחות תצפית מרובות שעשויות להקשות על זיהוי נכון של מגמות.

○ מחקר כמותני:

- גם מחקר זה הוא סוג של מחקר אמפירי. מתעסק בעיקר בניסויים, סקרים, ניתוח תוכן שיטתי (מדגם של פס"ד/חקיקה, למשל, במדינות מסוימות, ושולפים מתוך הטקסט הגדול, שמקודדים לפי מגמות שבחרנו מראש), תצפיות שיטתיות (מאפשר תיאור אנלוגי ועשיר באמצעות משתנים כמותניים ורזים יותר).
- יתרונות שיטת מחקר זו: בהתבססות על משתנים ניתנים לכימות אנחנו מאפשרים עיבוד סטטיסטי של הממצאים שלנו, אנחנו יכולים להיעזר בשיטות סטטיסטיות מתוך הנתונים שאספנו (משום שאנחנו משתמשים למשל במדגם מייצג ומסיקים מסקנות יותר מדויקות ונכונות למציאות). כשאנחנו מציגים את העולם באופן הזה, לא מתארים את כל הגוונים של האפור, אלא בוחרים כמה קטגוריות, אנחנו מאבדים מידע (חסרון), אבל מרוויחים את היכולת לעשות ניבוי ע"ב התוצאות שלנו – אנחנו יכולים לתאר בצורה כמותית התפלגות מסוימת של אחוזים באופן יותר מדויק למציאות (למשל השפעת מינו של הפרקליט ביחס לקטין העומד לדין). בשימוש ממצאים מדידים, אנחנו יכולים לעשות רפליקציה (שכפול) של אותו תהליך מחקרי עפ"י אותם מדידים. העובדה שאנחנו משתמשים במדגם מייצג, מאפשר לנו לאבטח את תוקף הממצאים ולהכליל מהם לגבי האוכלוסייה הכללית של אותו מחקר – עם זאת, כל זה במחיר אובדן העומק של תיאור הסיטואציה, לכן נראה הרבה פעמים שימוש במחקרים ב-2 השיטות, או מציאות אזור מעורר עניין באמצעות המחקר הכמותני, והעמקה בו באמצעות המחקר האיכותני.

המחקר המשפטי הקלאסי

נראה איך משתלבות שיטות המחקר לעיל, שמגיעות מעולם מדעי החברה, ואיך הן עוזרות לנו במחקר המשפטי.

כשרואים מחקרים משפטיים שמנסים לשפוך אור על מצב משפטי בתחום מסוים הם יכולו 2 נקודות מוצא:

- מה הדין המצוי – מהו המצב המשפטי הקיים?

○ מהם מקורותיו של המצב המשפטי הקיים?

○ מהו המצב המשפטי בנושא במערכות משפט אחרות?

○ כיצד מתיישב הדין המצוי עם מגמות משפטיות אחרות?

- השאלות הללו עוזרות לקדם את החשיבה על השאלה – האם המצב המשפטי הקיים, רצוי?

- מהי המגמה (דפוס השתנות המתגבש לאורך זמן) במערכת המשפט, ביחס לשאלה משפטית/תחום משפטי ספציפי? בין היתר, נבחן:

○ שינוי מתגבש לאורך זמן (או: בין תחומים משפטיים, שחקנים שונים בעולם המשפט).

○ כיצד מיושם הדין ע"י הערכאות השונות? ביחס לבעלי דין שונים? ע"י שופטים שונים? למשל – נוכל לראות האם פסיקת בהמ"ש ביחס לעבירות מין משתנות ביחס למינו של העבריין (נוכל להכניס גם מאפיינים דמוגרפיים כמו מוצא אתני או גיל, אך גם קטגוריות של בעלי דין).

תשובה לשאלה זו תאפשר לענות על מהו הדין הראוי/הרצוי ביחס לשאלה בה אנחנו עוסקים.

דוגמאות:

- תיקון חוקתי לא חוקתי – מדובר על רצון של המחוקק לעשות שינוי/תוספת למסמך חוקתי של המדינה, במקביל לטענה שטוענת כי השינוי הזה אינו חוקתי. ניגש לבחון את השאלה הזו ע"י בחינת המצב במדינות אחרות בהן השאלה עלתה (איך נדע באיזה מדינה להסתכל), נבחן החלטת המבכנים המוכרים של איזון בין זכויות גם בתוך החוקה עצמה, לבחון האם יש עקרונות יסוד של השיטה המשפטית שיכולה להיות רלוונטית. נבחן את המקורות ההיסטוריים של ההסדרים החוקתיים – מה היו כוונותיהם של המחוקקים, זיהוי סעיפים נצחיים (עקרונות על), האם יש חוקות שמתייחסות באופן ספציפי כדי לבצע תיקוני חקיקה כאלה ומהן הדרישות שהחוקות הללו מעלות?
- נשיאה משרה ציבורית לאחר הרשעה בעבירה פלילית – יש תקדימים – נחפש האם כל העבירות הן אותן עבירות (מס/מין)? באיזה משרה ציבורית מדובר (עירונית/מדינתית, נבחרת/ממונה)? מהי מידת חשיבותה והשפעה של המשרה הציבורית? על אילו מידת הרשעה מדובר? רלוונטיות להתנהלות האדם לאחר הרשעתו? נגדיר מהי שאלת המחקר אותה אנחנו רוצים לבחון, נבדוק מהיכן ניתן לגזור תשובות רלוונטיות באופן המדויק ומהיר ביותר.
- הולדה בעוולה – במדינת ישראל הייתה מוכרת עילה של חיים בעוולה, של התינוק שנולד עם מום כלשהו, נטען לאחריות של הצוות שהמום לא התגלה בזמן הנכון, השופט ריבלין הסית את זכות התביעה מהצוות להורים. אנחנו רוצים לדעת האם עילת התביעה תתקיים במקרה שלנו – יש לנו הלכה, דיי ותיקה, על כן נבחן: מהם יסודות העוולה? באילו מקרים התקבלה העילה הזו ובאילו לא? אפשר לבחון האם באמת, באופן יישום העילה, נוצר שינוי ביחס לעילה של חיים בעוולה (מאפשרים למשל תקופת התיישנות מהילודה, לעומת הילד שעילתו מתיישנת רק לאחר שהגיע לבגרות)? נבחן האם המצב המשפטי השתנה ע"י בחינת פסיקה שמפתחת את הדין לאחר קביעת ההלכה, חקיקה שנבעה מעילה זו.

איך קובעים דינמיקה של התפתחות של סוגיה משפטית?

- נבחן את החקיקה בעניין.
- נבין את משמעות החוק, ופרשנותו ע"י בחינת פסיקה, מאמרים, הצעת החוק, דברים הדיונים בוועדות, מה הרקע לחקיקה (האם הייתה תופעה בגינה נולד החוק), גרסאות שונות של החוק (הצעת החוק שמתקבלת היא לרוב איחוד של הצעות חוק שונות, מה אפשר ללמוד משינויי נוסח של הצעות עבר – שיקולי מדיניות למשל). חשוב לדעת מה המחוקק בחר באופן מובהק לא לכלול בחוק, בנוסף, נדרך דברים הועדה נדע להחיל מקרים שלא דווקא עלו מהחוק הכתוב, אך המחוקק כן התכוון לכלול.
- מה החוק שהתקבל
 - נבחן בנוסף חקיקת משנה שהותקנה מכוח החוק.
- המקום הראשון בו נשמעים סכסוכים או דיונים בעניין חוק שמתקבל הוא בערכאות הנמוכות. למרות שתוקף החלטות אלו אינו מחייב מבחינה תקדימית, אלו מהוות כר פורה משום שרוב הדיונים מתרחשים בבהמ"ש השלום ומשם יצאו רוב הפסיקות.
- התייחסויות לא מחייבות בפסיקה בבהמ"ש העליון.
 - אוביטר (הערת אגב) – חשוב לציין האם העמדה היא חלק מההכרעה, אם היא לא דרושה לקונסטרוקציה המשפטית.
 - דעת מיעוט – חשוב לציין זאת בכדי לא ליצור מצג שווא.

- הכרעות מחייבות בפסיקה בבהמ"ש העליון:
 - o הכרעות אלו עשויות להוביל לתגובה של המחוקק – כי בהמ"ש קרא לכך, כי המחוקק לא מסכים עם הפסיקה, או כדי לעגן את הפסיקה בחוק מחייב.

בחינת הדין המצוי – מתחילים בחקיקה

- בחינת לשון החוק לא מתמצה בסעיף הספציפי אותו אנחנו בוחנים. נבחן את סעיפי ההגדרות (שעשויי לצמצם או להגדיר באופן ספציפי את הנושא, שעשויה להיות שונה מחוק לחוק, לעיתים חוקים יפנו להגדרות בחקיקה אחרת), מיקום הסעיף הספציפי בחוק (מה הכותרת של הפרק), בחינת תיקוני החקיקה (נכון לא רק להצעות החוק, אלא גם לתיקונים במהלך חיי החוק).
 - יש לבחון גם חקיקת משנה
 - o תקנות שהותקנו לצורך יישום חוקים, מכוח סמכות של השר הממונה להתקין.
 - o גם צווים, כללים והחלטות יכולים במקרים מסוימים להוות חקיקת משנה.
 - נבחן גם חוקים נוספים קשורים:
 - o סעיפי הפניה או החלת הסדר: "כמשמעותו בחוק א".
 - o שימוש בחוק הפרשנות, תשמ"א-1981.
 - o נעשה השוואה פרשנית להסדרים דומים/ונים בחוקים.

דוגמה: עלתה השאלה האם יש התיישנות בדין המשמעתי של לשכת עוה"ד? אין הוראות בנדון. כשאין הוראות נפנה לחוק הפרשנות לראות אם יש הסדר, מנגד יתכן כי המחוקק לא קבע התיישנות במכוון (למרץ עו"ד לא לעשות עבירות משמעת). נצדיק התיישנות אולי בשל פגיעה בחופש העיסוק, נפנה לפרופסיות קשורות (רופאים, רו"ח) לבחון את המצב שם, ניקח בחשבון את רישוי עו"ד, היותו של המקצוע מוסדר, קיומם של בי"ד לעו"ד – לעו"ד יש כוח רב בחברה, ואחריות רבה ביחס לאנשים אותם הם מייצגים. עולה השאלה האם שתיקתו של המחוקק מכוונת מתוך רצון להגן על האוכלוסייה המיוצגת בשל האחריות הרבה שיש לעו"ד – המחוקק רוצה שעוה"ד ישמרו על כבוד המקצוע ואחריות מקצועית. נראה שגם בפרופסיות אחרות אין הוראות התיישנות, ומכך הבין בהמ"ש כי אין התיישנות על עבירות של עו"ד.

מקורות לפרשנות חקיקה

- הצעות החוק ודברי ההסבר.
- דברי הכנסת – הדיונים במליאה ביחס לוועדות החוק, הפרוטוקולים של ועדות הכנסת – אלו עוזרים לפתח מאוד את החשיבה המשפטית ע"י הבנת הלך המחשבה בחקיקת חוק מסוים.
- תזכירי הצעת החוק – מסבירים את תכלית החוק וסעיפיו.
- הרבה פעמים הצעות חוק הם תוצר ישיר של דוחות של ועדות ציבוריות, דוחות שמצבעים על רקע עובדתי רלוונטי – מה החוק נועד ולא נועד להשיג, למה יש להעביר אותו, מהו הצורך החברתי.
- תיקוני חקיקה – נסתכל על המגמה של התיקון: האם הרחבה/צמצום של הגדרה, נבחן מה המצב החברתי שהוביל לשינוי החקיקתי ("חוק דרומי") או האם זה תגובה לפסיקה.
- תיקונים לחקיקה מגיעים לרוב עם כתיבה אקדמאית ענפה, או אקדמאים שמובלים ע"י אקדמאים. למשל: תיקון 39 לחוק העונשין (ש.ז. פלר ומ' קרמניצר).
- דין זר/משפט משווה (אם רלוונטי – יש לבחור באופן מושכל, למשל אפ אומץ הסדר דומה).

- חוק הפרשנות.

מאגר החקיקה הלאומי – מאגר חדש. יוזמה של הכנסת כולל את כל חקיקת מדינת ישראל (כולל חקיקה ישנה, תיקונים, המסמכים שליוו את החקיקה, פרוטוקולים ועוד). מקום נהדר להתחיל מחקר על סוגיה משפטית מסוימת.

פרשנות פסיקה

- פסיקה בערכאות גבוהות:

- נבחין בין הערת אגב לתקדים מחייב
- נבחין בין דעת המיעוט לדעת הרוב.

- פסיקה בערכאות נמוכות

- כיצד מיושם הכלל: אבחון ההלכה, סיוג ההלכה.
- זה לא רק ערכאות שאין לפסיקה שלהן תוקף מחייב, הן גם עושות טעויות ויש לשים לב לכך.

- ערכאות מיוחדות

- בתי דין: עבודה, משפחה, גופים שיפוטיים ומעין שיפוטיים: ועדה לתכנון ובנייה. – יעידו על מצב משפטי רלוונטי לנושא התמחותם וחשוב לבחון גם אותם ביחס לסוגיה רלוונטית.

- דין זר

- יש לבחור באופן מושכל אם רלוונטי: היקשים, השוואה, ניסיון שלילי, ניסיון חיובי.

איזה משפט משווה לבחור?

- בחירה מושכלת של דין זר להשוואה.

- הדין הקונטיננטלי, גרמני, COMMON LAW. הדין שלנו נולד משם, מדינות מתקדמות, שופטים שלמדו שם ועוד.
- זיקה היסטורית – כאשר הדין הישראלי שאוב/מיובא מדין זר. ע"ס בחינת ההיסטוריה החקיקתית.
- זיקה מהותית – שיטת משפט דומה בערכיה ובמאפייניה, הסדר משפטי דומה בתכליתו. דוג': האם כלל ראייתי בשיטה שסה יש מושבעים מתאים לשיטה שבה יש שופט מומחה?
- מומחיות וניסיון שיפוט – דוג' למדינת דלוואר יש מומחיות בדיני חברות.

- הדין הבינלאומי (אמנות בינלאומיות או משפט נוהג).

- האם מד"י אשררה את האמנה/קלטה אותה לדין הפנימי?
- האם ניתן להשתמש רק באופן פרשני?

גורמים נוספים שניתן להביא בחשבון

- נבחן מגמות "שינוי באקלים המשפטי".

- למשל מעבר מפורמליזם למהות, התפתחות זכויות חוקתיות/נשים/להט"ב.

- שיקולי מדיניות (נורמטיביים, מוסדיים): זה המקום ליצירתיות שלנו, וחשוב לכלול זאת. לא רק מה המשפט אומר אלא מה ראוי אף שיגיד.

- נבסס זאת ע"י ספרות משפטית, דעות מלומדים, תמורות בשיטות משפט אחרות וכו'.

- שימוש בכללים מחוץ לעולם המשפט:

- כיצד יש לפרש חובת גילוי בחוזה ביטוח? יש את הפרשנות הרגילה עליה דיברנו עד כה, אך יש אפשרות לגשת לנושא אף מידע מדיסציפלינות אחרות – למשל ממחקרים סביבתיים, אנחנו רוצים לייצר חוברת גילוי שתתרום באופן חיובי ולא תעשה רע ותציף במידע מיותר ומלחיץ את הלקוח.
- כיצד נקבע כלל בנוגע להצטרפות לתכנית תרומת איברים?
- כיצד נקבע כללים ביחס להסכמה מדעת להליך רפואי?
- הבנת הרקע/ההקשר העובדתי של החקיקה: למשל, חוק דרומי, החמרת ענישה לתוקפי קשישים.
- המצב העובדתי בעקבות החוק: LAW IN ACTION – המשפט בפעולה, הרבה פעמים ההנחות לא מתממשות במציאות – עלינו להבין גם מה שקורה בספר החוקים, אך גם איך זה מתממש בפועל.

שיעור 6 – 18/03/2019

הרבה מאוד תחומים נשענים היום על תחומי מחקר שמשמשים בסיס לתביעות ולכן חשוב להבין מה נעשה, מהי שאלת המחקר וטיב הנתונים והיכולת לסמוך עליהם.

הערכה נורמטיבית, ביקורתית, רפלקטיבית, אמפירית של המצב המשפטי

- האם המצב המשפטי/מגמה פסיקתית/פסיקה מסוימת/חקיקה מסוימת ראויים?
 - כיצד יש לפרש את ההלכה/החוק (מהם השיקולים שיש לשקול)?
- אחרי שעמדנו על המצב המשפטי והמגמות בפסיקה אנחנו שואלים האם זה ראוי – זה השלב האחרון בניתוח. משזיהינו מה ההלכה בבסיסי מה ההסדר החוקי אומר – החוק לא משקף באופן בהיר וברור את המצב המשפטי היום והמצב בבהמ"ש – נשאל מה האופן הנכון לפרשנות. הפרשנות יכלה להיות מוזנת מתוך:
- יישום והתפתחות בערכאות נמוכות ובביהמ"ש העליון.
 - אפשרות לשלב מחקר עיוני ואמפירי – מאפשר להבין איך המשפט פועל בפועל ומה מגדיר את המצב החברתי היום ואיך הוא עובד.

▪ דוגמה לאופן בו מחקר אמפירי יכולה לסייע להבין את התופעה ומה עומד מאחורי הפרשנות

הנורמטיבית של החוק: האם שופטים מציינים לחוק? (אורן גזל-אייל, חיים אוזלאי ואיתי המר / משפטים מז 327 (תשע"ח))

- **נקודת המוצא:** התפיסה המקובלת = שופטים מאמצים מייד חוק/הלכה חדשים.
- **שאלת מחקר:** באיזה מידה צייתו שופטים להוראות תיקון 113 לחוק העונשין בדבר קביעת מתחם הענישה ההולם לעבירה, לפי חומרת העבירה ונסיבותיה ומידת אשמו של הנאשם, בשנים הראשונות לתוקפו?
- **ממצאים – שופטי בהמ"ש השלום:**
 - החובה לקבוע מתחם לא קוימה ביותר מרבע מגזרי הגין בתקופה הנחקרת.
 - עם הזמן פחתו שיעורי הפרתו (=הוטמעה החובה לציית לחוק).
 - מאפיינים שהשפיעו על מידת הציות לחוק: שופטים מבוגרים/ותיקים יותר התעלמו מדרישות החוק פעמים רבות יותר. (בדקו האם לשון פסה"ד התייחסה לקביעת מתחם הענישה).

- ממצאים – שופטי בהמ"ש העליון:
 - בתיקים שבהם נדרשו לקבוע מתחם (ערעורים על העונש, כשלא אומץ המתחם שקבע בהמ"ש המחוזי)
 - מידת ציות לתיקון 113 לחוק העונשים פחותה בהרבה מזו של בהמ"ש השלום, שיעור הציות הלך ופחת ככל שחלק הזמן.
 - בהמ"ש הוציא תיקון לפס"ד שם מחקו את ההתייחסות למתחם הענישה. פרשנות החוקרים לכך: אינדיקציות לכך שאי קביעת המתחם משקפת אי ציות מכוון (בשל חוסר שביעות רצון מהחוק).
- כיצד הפסיקה/החוק משתלבים במגמה רחבה יותר בעולם המשפט / בענף המשפטי:
 - **דוג': פרשת יששכרוב (ע"פ 5121/98)**: דובר על חשוב שנגבתה ממנו הודאה לפני יכול היה להתייעץ עם עו"ד. בהמ"ש אמר שראייה שמושגת באופן לא חוקי פסולה – הניתוח נעשה דרך פסקת ההגבלה **בחו"י: כוה"ח**. ניתן לפרש פסיקה זו כעלייה בזכיות הנאשמים, מנגד חל מעבר מקבילות הראייה למשקלה ופסיקת יששכרוב נוגדת מגמה זו – על כן ניתן להבין מכך את משקלה של פסיקה זו בפסיקות אחרות.
 - התפתחות עקרון תוה"ל במספר ענפי משפט (חוזים, קניין, סדר דין אזרחי וכו').
 - התפתחות כללים משפטיים לנוכח התפתחויות מדעיות.
 - חישוב קיצור תוחלת חיים לפיצי בגין "שנים אבודות", קביעת אחריות פלילית ע"ס ראיות DNA.
 - ניתן להשתמש בכלל המשפטי בראי דוקטרינות מחוץ לעולם המשפט (משפט ו... / משפט משווה), למשל: כלכלה, מדעי המדינה, סוציולוגיה / משפט משווה.
 - דוג': פרשת יששכרוב בראי דוקטרינת "פרי העץ המורעל" מהמשפט האמריקני.

שיטות מחקר במדעי החברה – מבוא

מדובר על מחקר אמפירי בעיקרו.

שיטות מחקר במדעי החברה:

- מהם מדעי החברה?
 - אנתרופולוגיה, חינוך, כלכלה, מדעי המדינה, ניהול, סוציולוגיה, פסיכולוגיה ותקשורת.
 - בעשורים האחרונים נקראים גם "מדעי ההתנהגות" (האנושית).
- מהי מטרת המחקר במדעי החברה?
 - להסביר ולנבא באופן הסתברותי את ההתנהגות האנושית ואיך תופעה אחת תשפיע את אחרת.
- השאיפה להבנת ההתנהגות האנושית: אינטואיציה
 - ההסתכלות באופן שיטתי על ההתנהגות האנושית כדי להבין ולצפות אותה קדימה לא כל כך אינטואיטיבית במבט ראשון. הכללות אינטואיטיבית שמשו להבנת והכוונת ההתנהגות האנושית מאז ומעולם.
 - מבוססות על הניסיון היומי, השכל הישר ואינטואיציה:
 - ניתן לראות זאת באמירות כמו "כל המרבה הרי זה משובח" / "חמור קובץ בראש".
 - הבעיה: לעיתים יתקבלו הכללות סותרות שקשה להכריע ביניהן.
 - כמו: "כל המוסיף גורע" לעומת "חלוץ לפני המחנה".

- מה הופך הכללות למדעיות? באילו תנאים מחקר נחשב למדעי?
- השאיפה להבנת ההתנהגות האנושית: אינטואיציה ומדע
- עלינו לנסח הכללות מדעיות: תוצא של ימוש בשיטות מחקר שמאפשרות לנסח הכללות שמשרתות להסבר וניבוי של התנהגות.
- בסיס יכולת ההסבר והניבוי מצויים שני מאפיינים:
 - **אובייקטיביות:** היעדר תלות בין תהליך המחקר ומסקנותיו לבין זהותו האישית של החוקר – ניטרול שיפוט ערכי והעדפות סובייקטיביות מצד החוקר.
 - **אמפיריות:** על ההכללות להיות מבוססות על נתונים שנאספו באופן מדויק ושיטתי.
- **דוג': פרשת הרצח של קיטי ג'נובה (ניו יורק, 1964):** נתקפה באלימות בדרכה הביתה מעבודה, היא זעקה לעזרה ואיש לא נחלץ לעזרתה, איש לא התקשר למשטרה, והיא נרצחה לאחר 30 דק' של התעללות. הסיפור זעזע את עיתוני התקופה ואת הציבור והחברה. עלתה השאלה החברתית: למה איש לא עזר לה וקרא למשטרה? החוקרים שאלו: מתי ואילו תנאים אנשים יחלצו לעזרת הזולת? האם הימצאותם של אנשים בחברת אנשים אחרים או לבדם משפיעה על נטייתם להיחלץ לעזרת הזולת?
- בשנת 169 **לאטנה ורודין** בחנו שאת שאלת החוקרים: הם הזמינו נבדקים למעבדה, חלקם נכנסו לחדר לבד וחלקם בזוגות. הנסיינית נכנסה לחדר, הסבירה להם את הניסוי וייצאה. לאחר מספר דקות, מישהו עולה על הכיסא בחדר ונופל. התוצאות:
 - נבדקים שישבו לבדם – 70% חשו לעזרת הנסיינית (מתוך קבוצת הניסוי בחדר זה).
 - נבדקים שישבו בזוגות – 20% חשו לעזרת הנסיינית (מתוך קבוצת הניסוי בחדר זה).
- המסקנה:** נוכחות אחרים מעכבת את הושטת העזרה. אך אם נעריך את המחקר באופן ביקורתי, יתכן שנצא לקוויות בתכנונו.
- למעשה, אם אנחנו רוצים להבין תוצאה משפטית מסוימת כדאי שיהיה לנו מחקר בבסיסה.** מערכת המשפט הגיבה בחקיקת חוקי המשפט השומרוני הטוב – "חוק אל תעמוד על דם רעך".
- לאחר מספר שנים, אחיה של קיטי חשף נתונים שלא ידעו** ← כן התקשרו 2 אנשים למשטרה, העיתון ניפח בצורה משמעותית את כמות האנשים שהתעוררו מהתקיפה, ומסתבר שהמשטרה חשבה שמדובר בעניין משפחתי ולכן לא מיהרה לעזור.

מטרות המדע

- **Braithwaite, 1955** "לגבש חוקים כלליים, המתייחסים להתנהגותם של האובייקטיבים בהם דנים, ולאפשר בכך הן למזג ולגבש את הידע הקיים, שמקורו באובייקטים או באירועים ספציפיים, והן לחזות אירועים שעדיין לא התרחשו".
- **דגשים:**
 - חוק כללי = חוק בעל הסבר מדעי = לפתח תיאוריה מעבר למחקר. הפיתוח נעשה ע"י שימוש בנתונים.
 - שימוש במדע קיים על אירועים אובייקטים.
 - כדי להבין את העבר ולהסבירו.
 - כדי לחזות אירועים שטרם התרחשו (ניבוי הסתברותי, לא וודאי)
- דוגמאות לניסוח חוקים כלליים מתוך התבוננות בתופעות:

- פסיכולוג שם לב שלעיתים קרובות כשאנשים מתוסכלים מגיבים בתוקפנות ← מסקנה: תחושת תסכול מולידה התנהגות תוקפנית.
- בתקשורת מפורסמים נתונים על מספר הקיבוצניקים ביחידות מובחרות / בקורס קצינים ← בני קיבוצים מצליחים ומתקדמים יותר בצבא מאחרים.
- דגש: התייחסות לקשר שקיים בין שני משתנים.
 - רמת תסכול מול רמת תוקפנות.
 - מקום יישוב / רקע חברתי מול הצלחה בצבא.

מהו משתנה? מהם ערכים

- למשל בת"ז:
 - שם פרטי, שם משפחה, תאריך לידה, מקום לידה, שם האב וכו' ← משתנים.
 - רותם, כהן ← משתנה.
- ביטוי שערכיו משתנים = משתנה.
- האפשרויות השונות שמגדירות כל משתנה = "ערכים".

משתנה מסביר ומשתנה מוסבר

משתנים הם לא רק חבורה הומוגנית, במחקר מדובר על 2 סוגים של משתנים: משתנה מסביר ומשתנה מוסבר.

- משתנה מוסבר מוכר כמשתנה תלוי.
 - משתנה מסביר מוכר כמשתנה בלתי תלוי.
- כשאנחנו עורכים מחקר אמפירי, אנחנו מעריכים ששינויים במשנה הבלתי תלוי יסביר לנו שינויים/ הבדלים בערכים שנקבל במשתנה המוסבר (התלוי).

על כן, המשתנה הבלתי תלוי הוא המשתנה שעל פי ערכיו מנסים לנבא את ערכי המשתנה התלוי.

דוג': רמת משכל היא משתנה מסביר (בלתי תלוי) שמאפשר להסביר או לנבא את רמת ההישגים באוני' (המשתנה המוסבר).

תרגול: מהו המשתנה המסביר (הבלתי תלוי) ומהו המשתנה המוסבר (תלוי)? מה גורם למה?

- תובעים בלתי מיוצגים מנצחים בפחות תביעות מתובעים מיוצגים:
 - ייצוג משפטי מנבא את סיכויי הזכייה בתביעה.
 - ייצוג משפטי מסביר את סיכויי הזכייה בתביעה.
 - ייצוג משפטי מגדיל את סיכויי הזכייה בתביעה.
- עם זאת, לא בטוח שעצם הייצוג זה מה שמשפיע – זה תלוי בתיק עצמו, בשופט, בטיב הייצוג וכו'.

למשתנים אין ערך אינהרנטי כמשתנה מוסבר או מסביר – הכל תלוי במערך המחקר עצמו.

חוק כללי מספק הסבר מדעי לתופעה כשהוא תורם להבנת השרשרת הסיבתית שבין המשתנה המסביר למשתנה המוסבר

בכל חוק מדעי ננסה למצוא הסבר שיבהיר לנו מהי השרשרת הסיבתית בין המשתנה המסביר למשתנה המוסבר.

- טמפרטורת חום גבוהה מסבירה את עליית הכספית במדחום.
 - o כספית מתפשטת בחוק.
- מדוע תחושת תסכול גורמת להתנהגות תוקפנית?
- מה באופיים או ברקעם של בני קיבוצים גורם להצלחתם בצבא?
- מדוע ייצוג משפטי מגדיל א סיכויי הזכייה בתביעה.

הדרישות להבנת השרשרת הסיבתית בין 2 המשתנים כדי שנוכל לנסחם כחוק מדעי:

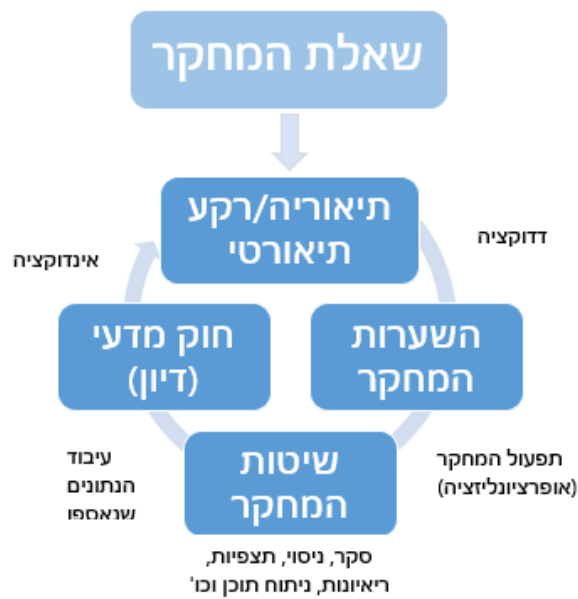
- **בחינות:** טענה שאי אפשר להעמידה במבחן הניסיון אינה יכול להיות הסבר מדעי.
 - o למשל: כדי לבחון אמפירית את התיאוריה של פרויד על חרדה עלינו למצוא דרך למדוד "הדחקה" – דיכוי רעיונות בלתי מקובלים מהתודעה אל הבלתי מודע.
- **רלוונטיות:** יש מתאם סטטיסטי בין המשתנה המסביר למשתנה המוסבר
 - o כאשר ידוע ערכו של משתנה אחד (מסביר), ניתן לחזות את ערכו של המשתנה האחר (המוסבר) ביתר דיוק מאשר אם אותו ערך אינו ידוע. משתנה 1 בלבד לא מסביר 100% מהשונות משתנה המוסבר, אך הוא ישפר את יכולת ההבנה שלנו בשינוי ההתנהגות.

הערה: מתאם בין 2 גורמים לא מעיד בהכרח על קש"ס ביניהם.

הניבוי המחקרי הוא ניסוי הסתברותי (ולא ודאי)

- למשל: "בדר"כ כאשר גובר התסכול גוברת גם התוקפנות".
 - o התופעה צפויה להתרחש אצל מרבית בני האדם (אבל לא אצל כולם).
 - o גם כשהתופעה מתרחשת אצל אדם מסוים – היא לא תתרחש בהכרח בכל מצב.
- מדוע הניבוי הוא הסתברותי –
 - o הקשר בין שני משתנים אינו מנותק מגורמים אחרים, שכם הם משפיעים על האדם.
 - o **השאיפה** המדעית היא לגלות את כל הגורמים הרלוונטיים ולבדוק את מידת השפעתם על ההתנהגות האנושית, אך זוהי שאיפה קשה למימוש.
- דוגמה: אילו משתנים משפיעים על שיעור העבריינות (הדר אבירם / "האם המשפט משיג את מטרתו")
 - o חומרת הענישה (מודל ההרתעה).
 - o גורמים חברתיים כגון מצוקה, סביבה עבריינית (מק'קון ורויטר, 2001)
 - o דפוסי אישיות כגון אימפולסיביות (בורקוב, 1992)
 - o הסיכוי להיתפס (הו ולופטוס, 1996).
 - o הסמכויות בין זמן הטלת הסנקציה לזמן ביצוע העבירה (הו ולופטוס, 1996).
 - o הפער בין צפיות העברייני ביחס לענישה לענישה בפועל.
 - o ← כל אחד מהמשתנים מסביר חלק מתופעת העבריינות.

מודל העבודה המדעית – הן במחקר איכותני והן במחקר כמותני

מודל העבודה המדעית

שאלת מחקר ← תיאוריה / רקע תיאורטי ← דדוקציה שתוביל להשתערות המחקר ← תפעול המחקר (אופרציונליזציה) זה אומר לקחת את שאלת המחקר ולפרוט אותה למשהו מדיד ע"י שיטות המחקר (כמו סקר, ניסוי, תצפיות, ראיונו, ניתוח תוכן) ← עיבוד הנתונים שנאספו ← חוק מדעי (דיון) ← אינדוקציה – ניקח את הממצאים ונראה איך הם דוחים/מאששים את התיאוריה שנבחנה.

1. הגדרת בעיית המחקר – וניסוח שאלת המחקר.

- מנחה את החוקר מה לחקור.
- מבטאת יחס בין שני משתנים או יותר (X ו- Y).
- האם טיב התפקוד בצבא (Y)

חסרתבניות של שאלות מחקר

- האם ובאיזו מידה קיים קשר בין X ל- Y ? (קשר/מתאם)
 - האם ובאיזו מידה X גורם ל- Y ? (סיבתיות)
2. סקירת ספרות תיאורטית ומחקרית
- סקירת הספרות מצגיה הסברים אפשריים לתופעה הנחקרת.
 - החוקר מנמק מדוע בחר לאמץ תיאוריה (או מס' תיאוריות) שבהתאם אליה:
 - תיגדר השערת המחקר.
 - מן הכלל-והתיאוריה אל הפרט-ההשערה הספציפיים באמצעות דדוקציה.
 - יוגרו המשתנים במחקר.
3. ניסוח השערת המחקר
- בניגוד לשאלת המחקר, השערת המחקר מנוסחת בצורת קביעה.

- כשהשערת המחקר מתמקדת ביחס בין שני משתנים (או יותר) היא תכלול קביעה משוערת של איכות היחס.

4. תפעול המחקר – שיטות מחקר

- באיזה אופן נאסוף מידע כדי לענות על שאלת המחקר.

- איכותני: למשל ראיונות עם תלמידים.

- כמותני: סקר עמדות, ניסוי, שאלון חרדה.

- בשני המקרים יש:

- בחירת אוכלוסיית המחקר

- בחירת המדגם.

- בחירת כלי מדידה מתאים (שאלון/ניתוח טקסט קיים וכו').

- איסוף הנתונים (העברת השאון וריכוז הנתונים לצורך עיבוד סטטיסטי).

5. הסקת מסקנות והכללה

- אם ההשערה מאושרת היא הופכת לחוק מדעי

6. השלכות המחקר והצעה למחקרים נוספים.

- החוק המדעי מצטרף אל התיאוריה בדרך של אינדוקציה: מן הפרט אל הכלל.

- ממצאי המחקר עשויים:

- לחזק את התיאוריה.

- להרחיב אותה למקרים נוספים.

- לסייג אותה ביחס למקרים מסוימים.

- להחליש את התיאוריה: במקרה שההשערה מופרכת.

- לתמוך בתיאוריות אחרות (מחקר המשך)

- להביא להעלאת השערות חלופיות.

שיעור 7 – 25/03/2019

המחקר האמפירי הכמותני חדר לענף המשפט.

דרישת הרלוונטיות

זה המתאם הסטטיסטי בין המשתנה המסביר למשתנה המוסבר. נציג 2 מערכי מחקר:

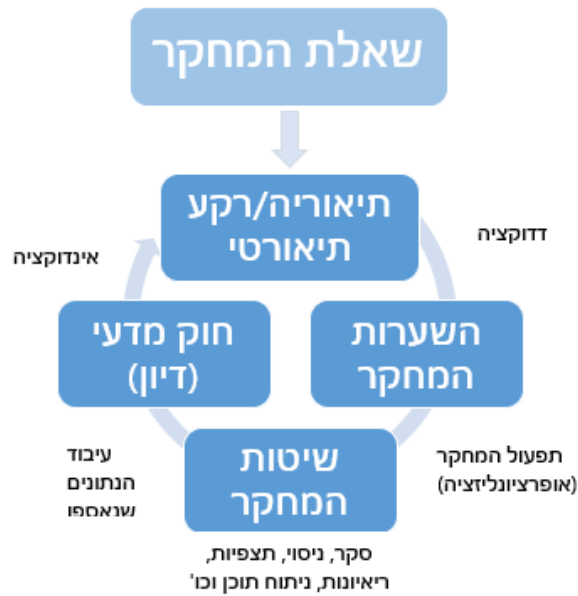
- מחקר מתאמי – לא יכול לבסס את טיב הקשר, אך יכול להצביע על קשר.

- מחקר סיבתי – מבסס קשר סיבתי בין 2 המשתנים. המשתנה הסיבתי גורם לשינויים במשתנה המוסבר.

ההצבעה על קשר מתאמי/סיבתי שקיים בין משתנים מתבסס על ניבוי הסתברותי. אנחנו לא אומרים שבכל מצב בו המשתנה

הבלתי תלוי ישנה את ערכיו באופן מסוים זה יגרור גם שינוי במשתנה התלוי, אלא ברוב המקרים.

מודל העבודה המדעית – המשך (יעמוד בלב נייר העמדה ה-3)

מודל העבודה המדעית

מבנה טיפוסי לדיווח על מחקר אמפירי:

מבוא:

- מטרת המחקר, השערות המחקר (שנובעת מסקירת הספרות/דיון תיאורטי, הן אמורות להיות מבוססות על מחקרים/תיאוריה קודמת), סקירת הספרות הרלוונטית.

שיטה:

- האסטרטגיה שנקט החוקר כדי לבחון השערותיו.
- הכלים שבהם השתמש לאיסוף הנתונים – איך נאספו הנתונים.

תוצאות:

- הדרכים ששימשו לעיבוד ולניתוח הנתונים – אם השתמשתי במבחן סטטיסטי אציג אותו פה.
- סיכום התוצאות שהתקבלו מהליכים אלו – מה הנתונים מספרים.

*****עד כאן ישנה הצגה אובייקטיבית של הנתונים שנמצאו*****

דיון וסיכום: פרק שלא נובע באופן ישיר והכרחי מהתוצאות, אלא מדובר בפרשנות הנתונים האישית שלי. זה המקום שלנו כקוראים ביקורתיים לומר משהו אחר על הטקסט (אולי הנתונים לא מצבעים על המסקנות שהוצגו)

- גיבוש מסקנות המחקר בהתבסס על הנתונים, השלכות, מגבלות, גזירת המלצות למחקר עתידי שמתחברות לספרות שהוצגה בחלק הראשון וביחס לנתונים שנמצאו.

ביסוח שאלת המחקר

את שאלת המחקר ננסח באופן מדעי – היא צריכה לבטא יחס בין 2 משתנים לפחות, להיות מנוסחת בבהירות ובצורת שאלה (מה חוקרים בדיוק), וניתנת לבחינה אמפירית (דרישת הבחינות – דרך מעשית לבחינת המשתנים המוצגים והקשר ביניהם).

איך נעבור משאלת המחקר להשערת המחקר

השערת המחקר היא קביעה – זו התחזית מה הנתונים יגידו. ננסח את הקביעה כמין תשובה לשאלה כדי שנוכל להוכיח או להפריך את הקביעה בעזרת הנתונים שייאספו. **כשבעיית המחקר נוגעת ליחס בין משתנים, השערת המחקר היא קביעה בדבר איכות היחס הזה, מהו טיב הקשר בין הנתונים (קיומו/אי קיומו, כיוונו, סדר הגודל שלו).**

כיצד מפתחים את ההשערות במחקר

- תיאוריה קיימת (סקרת ספרות)
- ממצאים מחקריים קודמים (סקירת ספרות)
- חוקיות מסוימת שהחוקר שם לב אליה ורוצה לבחון.

אחת המסקנות של סקירת הספרות תהיה הגדרת המושגים/המשתנים הנמדדים/נבחנו.

שאלת המחקר צריכה להיות מנוסחת באופן ספציפי כדי שנוכל לפתח השערת מחקר מדידה לגבי המשתנים בשאלה.

סוגי מחקרים (לפי השערותיהם)

- **חקר גישוש/אקספלורטורי** – עוזר להכיר תופעה שלא הייתה מוכרת לנו עד עתה כדי שנוכל בהמשך לנסח בעיות/השערות למחקרים נוספים. כדי לקיים מחקר כזה, ובגלל שאנחנו לא יודעים הרבה על הנושא הנחקר נעשה שימוש בתצפיות, ראיונות וכו' שיסקו הבנה ראשונית על הנושא/התחום ברמה האמפירית.
- **מחקר תיאורי/דסקרפטיבי** – מטרתו היא לתאר באופן המהימן ביותר האפשרי את התופעה הנחקרת. יש כל מיני סוגים של מחקר מעין זה: **(1)** מחקר שמתאר בצורה מדויקת את התופעה הנחקרת (של יחיד, מצב או קבוצה) – למשל: מה משותף להסדרים בעלי השלכה תקציבית במסגרת חוק ההסדרים. השלכות של מחקר זה אולי רק מתארות את המצב אך יכולות ליצור השלכות חשובות מאוד על המצב; **(2)** כמה נפוצה תופעה מסוימת באוכלוסיית המחקר או ההתפלגות של התופעה – פותח פתח לשאלות נספות למחקרים; **(3)** מחקר מתאמי שיצביע על קביעת הקשר בין המשתנים/עוצמת הקשר – המחקר התיאורי בודק מתאם בין 2 משתנים/תופעות לפחות, כשאומרים שיש קשר בין המשתנים לא אומר שאנחנו מצביעים על טיב הקשר אלא רק על קיומו של קשר. מחקר תיאורי לא מאפשר לקבוע את הקשר הסיבתי בין שני המשתנים הנדונים. כדי שמחקר מתאמי יהיה מייצג, יש דרישות: איסוף נתונים לגבי 2 המשתנים, מדגם מייצג (יש מדדים סטטיסטיים למה הוא מדגם מייצג), חישוב מדד קשר ביניהם, ההשערה תופרך/תאושש באמצעות הסקה סטטיסטית מנתוני המדגם לאוכלוסייה. זה שיש מתאם בין 2 תופעות שנראות קשורות לא מוכיח את הקשר סיבתי ביניהן. יכול להיות גורם שלישי שגורם/מעיד על קשר סיבתי בין 2 התופעות הנבחנות.
- **מחקר הבוחן קש"ס – איך נבסס קש"ס:** המשמעות של קשר סיבתי היא בחינה האם המשתנה הבלתי תלוי/מסביר (X) גורר שינויים בערכי משתנה התלוי/המוסבר (Y). זה שיש מתאם בין X ל-Y לא מעיד בהכרח לכך שX גורם ל-Y. **נוכל להוכיח קשר של גרימה רק אם נקיים את התנאים לקש"ס:**
 - המשתנה המסביר קדם למשתנה המוסבר, קרה לפניו.
 - אין הסבר חלופי שמסביר את השינוי הזה של המשתנה המוסבר. (מכללא אנחנו מניחים שתופעה מושפעת מכמה גורמים והצבעה על גורם אחר יכולה להיות ביקורת רלוונטית)

תפעול המחקר/אופרציונליזציה

הגדרה תפעולית –

- מאפשר לעבור ממשתנה (מונח) תיאורטי למשתנה תצפיתי שהוא מדיד.
- ההגדרה האופרציונלית היא תיאור הפעולות שמבוצעות כדי למדוד את המשתנה.
- הגדרה זו חשובה כי היא מאפשרת לראות איך הפעולות מגדירות את המשתנה באופן חד משמעי מדיד.

תפעול המשתנה רלוונטי לפי מטרות המחקר הספציפי.

דוגמה לשימוש במדדים מקובלים לצורך הגדרה תפעולית:

- מונח תיאורטי – רמת אינטליגנציה.
- מונח תצפיתי – ציון במבחן וקסלר.
- תוצאות המבחן הן הערך במשתנה כפי שזה מוגדר אופרציונלית.

שני סוגים של הגדרות אופרציונליות:

הגדרה אופרציונלית נמדדת:

- מבחן (שאלון) שהתשובות לשאלותיו הן מדד או אינדיקטור של המונח הנבדק. – חשוב להסביר איך נעשה התפעול באופן הזה בשביל לבסס רמת מהימנות למחקר.
- רמת תסכול, רמת חרדה, הבנת הנקרא, תפישות הוגנות, אמון במשפט, שנאת סיכון.
- יש לקבוע גם כללים לדרך העבר המבחן וניקודו.

הגדרה אופרציונלית ניסויית:

- החוקר מבצע מניפולציה בניסוי כדי לקבוע את ערכי המשתנה הבלתי תלוי של הנבדקים.
- כדי לבדוק השפעת תחושת תסכול יוצרים מצב מתסכל שהופך להגדרת התסכול.

חשוב לבדוק את תוקף המדידה בכל אחת מהגדרות – באיזה מידה ישנה הלימה בין המונח התצפיתי לבין המשמעות שהחוק מייחס לו.

מתאם בין משתנים יכולים לנבוע מיחסים סיבתיים שונים:

- יחסים ישירים
- יחסים עקיפים
- מותנים תווכים

כדי לבחון באיזה יחס מדובר יש לבצע בדיקות נוספות.

כדי לתמוך בהסבר סיבתי מסוים יש לקבוע איזה משתנה קדם למשנהו כדי לנסות לזהות את כיוונו של הקשר הסיבתי בין המשתנים. מנגד, יכול להיות שהקשר בין A ל-B הוא גורם שלישי, חלופי C – שגורם גם ל-A וגם ל-B – רצוי ש-C יסביר את הקשר הזה ויבסס באופן הגיוני.

- צריך לבחון גם את ההנחות המובלעות.

יכול להיות גם שהקשר הסיבתי בין A ל-B מותנה בקיומו של C – ללא C לא יהיה הקשר בין A ל-B. מחקרים מהסוג הזה יכולים להוביל להגדרת השערות מדויקות יותר.

איתור משתנים מתווכים

כאשר מצאנו קשר סיבתי בין A ל-B (כלומר שגם יש מתאם ביניהם וגם A קודם ל-B בזמן) נוכל לבחור למה? ולגלות שאולי יש **משתנה שמתווך** את ההשפעה הזו.

משתנה מתווך הוא **משתנה שנמצא בין** המשנה הבלתי תלוי למשתנה התלוי – הוא מושפע מהבלתי תלוי ומשפיע על התלוי.

$$B \leftarrow C \leftarrow A$$

ממתאם לסיבתיות – סיכום

- מתאם סטטיסטי לבדו אינו מאפשר להקיש על קשר סיבתי בין משתנים.
- בכל אחד מהמצבים הבאים יתקיים מתאם סטטיסטי בין A ל-B:
 - $B \leftarrow A$ (קשר ישיר).
 - $A \leftarrow B$ (קשר ישיר).
 - $B \leftarrow A$ רק כש-C קיים (קשר מותנה בין A ל-B).
 - $B \leftarrow C \leftarrow A$ (C משתנה מתווך בין A ל-B).
 - $B \leftarrow C, A \leftarrow C$ (קשר עקיף בין A ל-B, המתאם הסטטיסטי ביניהם "מזויף").

שיעור 8 – 01/04/2019

מחקר אמפירי במשפטים – ניתוח נתונים, מדגמים וסקרים

נמשיך בסקירת מחקר מבוסס נתונים (מחקר אמפירי). 2 הנקודות עליהן נדבר היום הן ניתוח נתונים ומדגמים וסקרים.

מה זה סקר?

סקר – שיטת מחקר שנועדה לאסוף נתונים. האמת מקדת בתופעה ספציפית כלשהי, והיא חוקרת ואוספת נתונים על התופעה כפי שהיא מתרחשת בסביבתה הטבעית, שמניבה מסד נתונים מובנה ומסודר. במועד תכנון הסקר אנחנו יכולים לנסח מהלך מחקר מדוקדק וצפוי כי למנסח הסקר יש שליטה על ניסוחו ועל סוג הנתונים שניתן יהיה לבסס מהסקר הזה. כשמדברים על סקרים במובן הרחב לא מדובר רק בסקרים בהם נתקלנו עד כה בחיינו – ניתן לעשות מחקר גם ביחס לבתי אב, ארגונים, סקר חקיקה, לסקור החלטות של בהמ"ש וכו' \leftarrow ולא רק אנשים פרטיים.

המינוח המקובל לסקר בעולם המדעי זה סקר (POLL, SURVEY), ובעולם התרבות הפופולרית ובתקשורת ניטה למצוא שימוש גם במונח משאל.

חשוב להבדיל בין סקר על מדגם מייצג לבין סקר שמבוסס על מפקד אוכלוסין – שאוסף נתונים מכלל האוכלוסייה הבוגרת במדינה. סקר מפקד אוכלוסין מתבצע רק על ידי המדינה בהתבסס על משאביה ומדובר על סקר מאוד יקר, אך מדובר בסקר שמידת דיוקו גבוהה.

נציין כי נתונים של סקרים יכולים להתקבל גם באופנים שונים – למשל: שאלות שאנשים ממלאים במטרה לבדוק את עבודותיהם בנושא מסוים, תצפיות בהתנהגותם של אנשים, מכשירי מדידה (כמו מד צפייה למדידה רייטינג).

מאפייני סקרים שבהם נתמקד בשיעור שלנו – על זה יהיה נייר תגובה 3

1. מתבססים על **שאלון** כאמצעי עיקרי לאיסוף נתונים.
2. השאלון מחולק ל**מדגם** מאוכלוסיית המטרה (לגביה אנחנו רוצים להסיק מסקנות ולקבל ממצאים), או לאוכלוסייה כולה (אם מדובר על מפקד אוכלוסין או אוכלוסייה קטנה ומוגדרת שאנחנו יכולים להגיע לכולם).
3. הנתונים מתקבלים **מדיווח מילולי** (תשובות המשיבים לשאלון). – כשנדבר על ניסוח השאלון נראה למה זה משמעותי איך מתקבלים הדיווחים.

הסקר שהוגדר לעיל הוא האבטיפוס של המחקר המתאמי (שבוחן קשר בין משתנים), אך לא בהכרח ניתן להשתמש בו למחקר הסיבתי המבסס קשר של גרימה. היתרון הגדול של הסקר הזה הוא שהוא מאפשר לאסוף נתונים רבים במקביל ולבסס קשר ביניהם.

סקר שמוצג בצורה של טבלה/חתיכים (בשיעור הוצגה דוגמה של שעות עבודה בחוץ ובבית בין גברים לנשים) – הטבלה מציגה רק את ממוצעי התשובות בהתפלגות – הטבלה מציגה מתאם אך לא בהכרח מציג קשר סיבתי, ולכן לא ניתן לבסס אותו. בכדי להגיד שדבר גרם לדבר אחרת נדרשים 2 התנאים שהוזכרו בשיעור הקודם. אנחנו לא יודעים מה קדם למה לפי מצג זה של נתונים. **בכל מקרה בו נבסס סקר רגיל שמוצג כך לא נוכל לבסס קש"ס בין הנתונים הנבחנים – כי אנחנו לא יודעים מה קדם למה ומה גרם למה – לא שללנו אפשרויות אחרות שיכולות להסביר את התוצאות הללו של הסקר.**

קשר בין נתונים לא בהכרח קשר של גרימה (קש"ס) – זו המשמעות של מתאם. **לכן, בכל פעם שקוראים מערך נתונים חשוב לבחון האם מערך המחקר שבעזרתו נאספו הנתונים מבסס קש"ס או קשר מתאמי.**

כמעט כל הסקרים מציגים מתאם סטטיסטי ולא קש"ס.

מתי עושים שימוש בסקר שהוא אב הטיפוס של המחקר המתאמי

- שיטה מאוד נוחה ויחסית זולה לקבל תמונת מצב רחבה ביחס להרבה מאוד משתנים כי כל שאלה בסקר למעשה מייצרת משתנה במחקר.
- מדידת משתנים רבים וקשרים סטטיסטים רבים (כלומר, המתאם ביניהם).
- תומך בשיפור קבלת החלטות (למשל, סקרי הוראה באוני' בהם משתמשים כדי להחליט האם להשאיר מרצה/לקדמו).
- לבחינת קש"ס בין משתנים (מאתגר יותר אך אפשרי).
- כאשר אין אפשרות ליישם מערכי מחקר אחרים (בראשם ניסוי).
- כאשר ניתן לפקח על הסברים חלופיים ולעמוד על סדר הזמנים של המשתנים.

הסוגים של סקרים שיש לנו

כך גם נוכל להבין מתי סקר מאפשר או לא מאפשר לבסס קש"ס.

1. סקר שנערך במועד אחד בלבד:

- בו הנסקרים מקבלים שאלון ומשיבים לשאלות במועד אחד בלבד. **סקר זה תמיד לא נותן לבסס קש"ס אלא רק מתאם סטטיסטי.**

- למשל: האם ילדים מגיבים את אושרם של זוגות נשואים:

- ערכי המשתנה הבלתי תלוי: זוגות ללא ילדים/עם ילדים קטנים/עם ילדים גדולים.

- **כדי לתפעל משתנה זה נצטרך להגדיר מה זה כל אחד מהדברים האלו:** מה זה זוגות נשואים

(חד מיני/דו-מיני/אזרחיים/דתיים), מה זה ילדים קטנים, מה זה ילדים גדולים. לצורך הדוגמה

התפעול יהיה: זוגות נשואים ללא ילדים/עם ילד אחד לפחות עד גיל 4/עם ילדים עד גיל 4.

- משווים את התשובות לסקר של 3 הקבוצות ביחס למשתנה התלוי: מידת האושר.

- התשובות של הנסקרים יראו **הבדלים** בין הקבוצות ולא על **שינויים** שחלו ביחיד. הסקר יראה מתאם אך

לא יראה קש"ס – כי יכולים להיות הסברים נוספים לתופעת האושר ביחס לזוגות עם ילדים – אין קביעה

ברורה של סדר הזמנים (האושר או הילדים) ואין פיקוח על הסברים חלופיים. אפשר לפתור קושי זה

באמצעות כלילת שאלות נוספות שאנחנו חושבים שנותנים הסברים חלופיים לממצאים שלנו ובכך

לנטרל חלק מההסברים החלופיים האפשריים וכך נחזק את ההשערה.

2. סקר חוזר במועדים שונים במדגמים שונים

- עורכים מדידות זהות (=אותו שאלון) בכמה מדגמים מאותה אוכלוסייה, בנקודות זמן שונות.

- המדגמים נדגמים בכל נקודת זמן מחדש, תוך הקפדה על דמיון במאפייניהם המרכזיים (במידת

האפשר).

- אנחנו נקפיד שהמדגם יהיה מדויק ע"מ שנוכל להסיק מסקנות מדויקות.

- מאפשר לקבל אומדנים תקופתיים על פרמטרים באוכלוסייה בפרקי זמן קבועים (למשל – שיעור ההבדלה החודשי

במדינה והשינויים).

- מכיוון שמתבססים על מדגם מייצג בכל מועד, גם אם האוכלוסייה תשתנה מבדיקה לבדיקה, המדגם בכל מועד

מייצג את האוכלוסייה הנאמנה ונוכל להראות את השינויים.

3. סקר חוזר במועדים שונים באותו מדגם (מערך פאנל)

- דוגמים קבוצת נחקרים אחת מהאוכלוסייה, מוזדים את חברים ושבים ומוזדים את אותם אנשים בכל אחד

מהמועדים הנוספים באותן מדידות בדיוק.

- במערך זה אנחנו שולטים במדד הזמן ומאפשר להגיד מה קדם למה. לכן מערך סקר זה מאפשר לבסס קש"ס כי

אספנו נתונים מאותם נסקרים בנקודות זמן שונות. חסר שלילת הסברים חלופיים לכן -נשפר את המצב ונכלול

שאלות שמאפשרים לשלוט על מידת ההשפעה של הסברים חלופיים או שלילתם באמצעות שאלות הסקר.

- לדוגמה: האם ילדים מגבירים את האושר בנישואין?

- סקר I: זוגות נשואים ללא ילדים ימלאו שאלון על אושר.

- סקר II: לאחר 5 שנים – בחלוקה ל-3 הקבוצות המחקריות – ימלאו את שאלון האושר.

- ← שינוי במדד האושר ברמה האישית (אותם אנשים) אבל: עדיין אין פיקוח על משתנים חלופיים (כמו

מצב בריאותי).

- חסרונות של מערך פאנל

- שיעור לא מבוטל של "לא משיבים":

- אנשים שאין להם עניין לענות שוב על הסקר, או שלא ניתן לאתרם.

- ← המדגם החסר כבר אינו מייצג בהכרח את האוכלוסייה.
- פתרונות: תמריץ כספי, שכנוע לגבי חשיבות המחקר, איסוף כתובות של משפחה וחברים לצורך שמירה על קשר.
- שינויים אפשריים במבנה אוכלוסיית המחקר
- ← המדגם בסקרים מאוחרים כבר לא מייצג את האוכלוסייה המועד עריכתו. למשל: האוכלוסייה משתנה בגלל גל עלייה (יאפשר להציג את השינוי באוכלוסייה אך לא יאפשר לבסס קש"ס ולהשלים את המחקר).
- פתרונות: ישנם מתודולוגיים וסטטיסטיים (שלא ניכנס אליהם).
- כשאנשים עונים מספר פעמים על אותן שאלות הדבר עשוי לפגוע באיכות המדידה (בעיקר אם המרווח בין מועדי מילוי השאלון אינו גדול).

מדגם

שלבים בתכנון המחקר

- ניסוח מטרת המחקר/שאלת המחקר
 - הגדרת אוכלוסיית מטרה
 - = האוכלוסייה שלגביה מסיקים מתוצאות הסקר (מוגדרת לפי מטרת המחקר).
 - לעיתים אפשר לחשוב על מספר אוכלוסיות מטרה שמתאימות למטרות המחקר.
 - סקירת ספרות
 - קביעת השערות המחקר
 - קביעת המשתנים המעורבים במחקר
 - ניסוח שאלות המחקר והמשתנים במונחים תפעוליים (אופרציונליים)
 - כיצד נמדד "תוקפנות", "תחושת מחויבות לערכי הדמוקרטיה", "הגינות".
 - **דגימה**
 - קביעת מסגרת הדגימה – האוכלוסייה ממנה נדגום.
 - קביעת שיטת הדגימה – איך נדגום.
 - קביעת שיטת האיסוף הנתונים
 - ראיון
 - סקר טלפוני
 - סקר דואר
 - סקר מקוון
 - **ניסוח שאלון** – המינוח בו נשתמש בשאלות
 - קביעת שיטת ניתוח הנתונים – איך ננתח את תשובות הנסקרים.
- מדוע משתמשים במדגם לצורך עריכת סקר?
- השערות המחקר נוגעות לאוכלוסייה מסוימת המורכבת מפרטים רבים.

- לרוב, אין אפשרות/צורך לחקור את כל אוכלוסיית המטרה כדי להסיק לגביה מסקנות.
- מדגם מאפשר חסכון בזמן ומשאבים.
- **ישנו סיכון בכך:** סיכוי שתוצאות המדגם אינן מייצגות את האוכלוסייה בצורה נאמנה ומסקנות המחקר יהיו מוטעות.
- לכן, יש חשיבות מאוד גדולה, כדי שנוכל להכליל מתוצאות המדגם לאוכלוסייה הכללית, שהמדגם יהיה מדגם מייצג של אוכלוסיית המטרה!!!
- מידת היציגות של מדגם תלוי בשני גורמים:
 - מסגרת הדגימה – קובעת האם האוכלוסייה שבחרנו מייצגת כהלכה את האוכלוסייה.
 - שיטת הדגימה – באיזה אופן בוחרים את המשיבים מתוך מסגרת הדגימה שבבחרה.

מסגרת הדגימה

- מסגרת הדגימה היא ה"רשימה" של כל הפריטים שמתוכם נלקח המדגם.
- השאיפה היא שמסגרת הדגימה תייצג את אוכלוסיית המטרה של המחקר.
 - יש אוכלוסיות שעבורן קל למצוא מסגרת דגימה מתאימה וכאלה שקשה ליצור עבורן כזו.
 - גם כשיש מסגרת דגימה זמינה, יתכנו טעויות ב"רשימה".
- בהיעדר מסגרת דגימה קיימת –
 - החוקר ייצר מסגרת דגימה באמצעות איסוף מידע על האוכלוסייה, חיבור או הצלבה של מסדי נתונים קיימים וכו'.

שיטת הדגימה

- דגימה הסתברותית
 - לכל הפריטים באוכלוסייה יש הסתברות ידועה להיבחר למדגם.
 - לשום פריט באוכלוסייה אין סיכוי ודאי להיבחר.
 - שום פריט באוכלוסייה אינו יוצר מכלל האפשרות להיבחר (כלומר, שלכולם יש צ'אנס להיבחר למדגם)
- דגימה לא הסתברותית
 - לפחות אחד מ-3 התנאים לעיל לא מתקיים.
 - משמשת כשיש קושי בדגימה הסתברותית.
 - לפעמים בגלל: קושי באיתור האוכלוסייה, בשיתוף פעולה עם המחקר (למשל – השתתפות במחקר לוקחת זמן רב).
- דגימה הסתברותית עדיפה משום שרק בשיטה זו ניתן לחשב באופן סטטיסטי את סיכויי הטעות במדגם, לגן זוהי השיטה השכיחה ביותר. לא ניתן להניח הנחות סטטיסטיות מדגימה לא הסתברותית משום שהמבחנים הסטטיסטיים מבוססים על הנחות סטטיסטיות ובהתערבות בהנחות הללו אין משמעות למבחנים הסטטיסטיים.

ארבע שיטות לדגימה הסתברותית:

- דגימה מקרית פשוטה
 - לכל הפריטים באוכלוסייה יש הסתברות זהה להיכלל במדגם.
- דגימה שיטתית
 - משמשת כשמסגרת הדגימה או המדגם עצמו גדולים מאוד (למשל: ספר טלפונים).

- דוגמה: כל פריט חמישי ברשימה.

• דגימת אשכולות

- משתמשים מטעמים פרקטיים – משמשת כשיש אוכלוסייה גדולה שמפוזרת על פני אזורים נרחבים.

- מחלקים את האוכלוסייה לתתי קבוצות (אשכולות).

- במקום לדגום מקרית או שיטתית ← דוגמים מקרית כל אשכול שנבחר וכוללים במדגם את הפריטים מהאשכולות

שנבחרו (כך לא נבחן את כל האוכלוסייה, אך כך נקל ונהפוך את המדגם למדגם פרקטי ועדיין מייצג).

• דגימה שכבות

- דוגמה: שאלת מחקר: באילו סוגי עבודות נוטים להשתלב נערים שנשרו ממסגרות לימודים?

- החוקר משער כי גיל הנשירה הוא גורם מרכזי בבחירת העבודה ולכן מעוניין להבטיח ייצוג הולם לגילאים שונים.

- כיצד נבחר מדגם של 400 בני נוער מבין 6000 שנשרו כל שייצג את שכבות הגיל השונות של הילדים

שנשרו? (מדגם של 400 איש מייצר מדגם רלוונטי כמעט לגבי כל המדגמים האפשריים בכל נושא

באוכלוסייה) צעדים:

- בדיקת ההתפלגות הנושרים באחוזים לפי שכבות גיל.

- על פי האחוזים וגודל המדגם שנבחר – יחושבו מספר הנבדקים שיידגמו בכל שכבת גיל.

- מתוך כל שכבה ידגמו בשיטה מקרית פשוטה מספר הנבדקים שיכללו במדגם.

- **כך נוכל להסיק שתשובות ייצגו נאמנה את העבודות שה-6000 נערים עוסקים בהן, אך לא**

נוכל לומר ולהסיק משהו על קבוצות הגיל הספציפיות באופן פרטני הנכללות בתוך כל

הקבוצה הנבחנת.

שיעור 9 – 08/04/2019

השבוע שעבר דיברנו על איך מזהים את אוכל' המחקר – את הרשימה מתוכה בוחרים את המשיבים לסקר, את השיטות לבחון בדגימה הסתברותית וכו'. היום נדבר על הסקר עצמו / על השאלון.

שאלון

• הכלי השכיח ביותר לאיסוף נתונים בעזרת סקר. (אפשר לעשות גם תצפיות, סקר פס"ד, סקר קרקעות וכו', אך אנחנו מדברים על השיטה הנפוצה ביותר שהיא סקר באמצעות שאלון).

• כל שאלה בשאלון היא תוצר של תהליך המעבר מהתיאוריה/הסוגיה הנבחנת לאיסוף הנתונים – זהו שלב תפעול המחקר:

- הגדרת המשתנה התיאורטי.

- הגדרת משתנה תצפיתי. כך מודדים את המשתנה הזה. (תפעול: השאלה השאלון שתמדוד את המשתנה).

סוגי השאלות

• **שאלה פתוחה** – לא מגדירים מראש את התשובות, המשיב ממלא את כל העולה על דעתו בתוך תיבת טקסט/ תיעוד בע"פ.

• **שאלה סגורה / שאלת ברירה** – מציעה למשיב כמה תשובות אפשריות והוא מתבקש לבחון אחת מהן. יש אפשרות להוסיף

חלופת "אחר" שלגבי המשיב יוסיף פרטים ככל העולה על דעתו, ובהמשך לקודד זאת כפי שמקודדים כל תשובה פתוחה

אחרת.

- **שאלה ישירה מול שאלת השלכה** – את כל אחת מהמשאלות הללו ניתן לשאול הן כשאלה ישירה והן כשאלת השלכה.
 - **שאלה ישירה** שואלת את האדם על עצמו (כמו – אמונותיו, דעותיו, מה הוא הולך להצביע בבחירות, האם הוא משתמש בסמים, האם אי פעם לקח משהו מחנות מבלי לשלם?) – אלו שאלות שנוגעות בסוגיות רגישות, קשורות לזהותו של האדם, להתנהגויות שיש לגביהן סטיגמה חברתית, מביכות, פרטיות. כשאנשים נתקלים בשאלות כאלה, הם יטו לא להשיב עליהם או להשיב עליהן בצורה מדויקת. למשל, אם יש התנהגות שיש לגביה סטיגמה חברתית שלילית, והאדם נשאלה כמה הוא נוטה להתנהג כך, הוא יענה פחות ממה שהוא עושה בפועל כי הוא לא רוצה שישפטו אותו על בסיס תשובתו. יודעים שהתשובות במצבים אלו למדויקות בעזרת שימוש בשאלות אמינות. (גם ברגע שהסקר אנונימי, קשה לאדם לענות על שאלות כאלה ולהודות על התשובות בפני עצמו).
 - **שאלות השלכה** שואלת במקום ישירות על האדם, על אנשים בתפקיד/מעמד דומה. כשמדברים על התנהגויות שקשה לדבר עליהן, ניתן לעשות שימוש בשאלות השלכה, כדי לקבל תשובות יותר קרובות למציאות. ההנחה היא שהמשיב משליך על הזולת את דעותיו שלו. לשיטה זו אמנם יש מגבלות, אך חוקרים רבים עושים מחקרים שנועדו לבחון הבדלים בתשובות שאנשים נותנים לשאלות שמבחינת התוכן דומות – נמצא שיש הטיות קונסיסטנטיות ולזהות גרעין אמין. השיטה הזו מאפשרת להפחית מרגישות השאלה, מגדילה את תחושת האנונימיות מדגנה על הדימוי העצמי. יש לבדוק את תוקף שאלת ההשלכה (הכין משקפת את עמדות המשיב).

יתרונות השאלות הסגורות

היתרונות של השאלה הסגורה שבגללה אלו השאלות הנפוצות ביותר בסקרים הן:

- החקור מקבל מידע רלוונטי (החוקר מגדיר את שאלת הברירה, יש פחות מקום לפרשנות של המשיבים).
 - השונות המקרים קטנה יותר (כל המשיבים מתייחסים לאותן שאלות ותשובות).
 - קל לניתוח מייד בתום איסוף הנתונים.
 - למשיבים נוח וקל יותר לענות על שאלות סגורות.
- ← דבר זה חשוב, משום שזה מאפשר אחוז גדול יותר של משיבים לשאלה, יחסית לשאלות פתוחות. שיעור המענה לסקר חשוב בכדי שהנתונים יהיו מייצגים ביחס לאוכלוסייה הכללית.

החסרונות של השאלות הסגורות

- אם החוקר לא חשב מראש על כל התשובות האפשרויות הרלוונטיות, יתכן שהמשיב לא ימצא תשובה מתאימה בתוך המבחר הקיים.
- קל יותר להשיב על שאלות סגורות, לכן המשיבים עלולים להשקיע בהן פחות מחשבה. המשיבים לא יענו תשובות שמסקפות את דעתם משום שקל יותר לענות מבלי לקרוא – זה קשור לעניין ההטיות.
- החסרת מידע שלא כללנו בתשובות.
- ניסוח השאלה והתשובות נתונים להטיות.

סולם התשובות

התשובות האפשריות לשאלה מודדות את משתנה הנמדד בסולם סדר:

- תשובות אפשריות מילולית.
- תשובות אפשריות מספריות.

- תשובות אפשרויות מילוליות ומספריות. השילוב הזה משאיר הכי מעט מרווח לפרשנות לנשאלים – כך מוודאים שהם ואנחנו מבינים באופן הדומה ביותר את התשובה.

הוספת הגדרה מילולית למספר מסייעת לנשאלים לפרש את המספק באותו אופן, ובכך מאפשרת את מהימנות הנתונים שנאספו. כך גם אפשר לתת ממצאים ממוצאים מדויקים יותר.

עם זאת, לעיתים הקטגוריות לא תמיד ברורות ולא תמיד אפשר לתת תיאור מילולי מדויק בהכרח לאותה קטגוריה – במקרים אלו נציג רק את נק' הקיצון המספריות עם הגדרה מילולית ובאמצע ללא הגדרה מילולית. החשש: נשאלים שונים יחסו משמעות שונה למספרים ולא ניתן לדעת האם באמת יש שוני בהבנה זו בין הנשאלים, אך בכל זאת, לעיתים אין לנו ברירה וזו הדרך היחידה להגדיר את הסולם באופן הטוב ביותר.

את גודל הסולם נגדיר לפי בסיס תיאורטי, אך ככל שנוסיף יותר אפשרויות בסולם זה מקשה על הבחנת הבדלים בין קבוצות – הפתרון לכך יהיה לאגד חלק מהאפשרויות ביחד בכדי הקל על הניתוח הסטטיסטי. בנוסף, אם אנחנו מצעים מספר אי זוגי של אפשרויות משום שיש אפשרות אמצע, זאת לעומת מצד שיש מספר זוגי של אפשרויות בו אין אמצע ברור – נשאלים אולי יגדירו את אופציית האמצע כניטרלית, לא ינקטו עמדה חד משמעית, והם לא ייתנו מענה על הסוגיה עצמה. כמו כן, ישנו החשש אף כי הנשאל פשוט לא רצה לענות על השאלה/להחליט ובגלל זה בחר באופציית האמצע. במצב כזה אולי כדאי להציע אופציה של לא רלוונטי/מסרב לענות בכדי לאפשר לנשאל להחליט על עמדתו באופן חד משמעי.

ההגדרות שאנחנו שמים באפשרויות התשובה חשובות משום שאפשרויות התשובה צריכות להיות באופן חד משמעי כך שכל מי שיקרא אותה יבין את אותה התשובה כמו כל השאר.

*** יש להבחין בין סקרי עמדות/דעות לסקרי התנהגות – אשר מבוססים על צורת שאלות ומידע שונה, וכך גם המסקנות הנגזרות מן הסקרים הללו.

בעיות נפוצות בניסוח שאלות

1. מקורן באי בהירות בשאלה:

- החשש הוא ששני משיבים עלולים להבין את אותה השאלה בצורה שונה, דבר שמייצר בעיית מהימנות לגבי תוצאות הסקר כיוון שהמשיבים הבינו את השאלות באופן שונה.
- גורמים אפשריים:

i. ניסוח מעורפל או רב משמעי:

- דוג': האם רוב הציבור בעד מתן הקלות מס לאימהות חד הוריות.

מה זה רוב? האם 55% או 90%.

- דוג': האם קיים סיכוי סביר שלתלמידים חרדים יסכימו ללמוד בכיתות ללא הפרדה מגדרית?

מה זה סביר? האם סיכוי של 0.3 או 0.51 או 0.7?

- דוג': האם הייתה חולה בשנה האחרונה?

האם יומיים עם נזלת נחשב חולה?

ii. **שאלה רב היבטית:** השאלה מתייחסת ליותר מטענה אחת שניתן לענות עליה, אך מבקשים מהמשיבים לתת תשובה אחת.

- דוג': לפניך רשימת מוצרים. לגבי כל מוצר ציין מי במשפחתך קובע בד"כ אם לקנותו ומי קובע

מה הסכום המרבי שיוקד לקנייה?

התשובות האפשריות: בד"כ האישה, בד"כ הגבר, בד"כ שניהם.

iii. **שלילה כפולה:** אויב של קריאה, מקשה על הבנה בקריאה ראשונית.

- דוג': באיזו מידה אתה מסכים או מתנגד למשפט: "אנשים שאינם שותפים למנהגים ולמסורת

של ישראל אינם יכולים להיות ישראלים לגמרי".

2. מקורן בניסוח לא מאוזן (מוטה):

- הבעיה היא שאופן ניסוח השאלה יוצר הטיה בתשובות, וכתוצאה מכך המשיבים עונים תשובות שאינן מבטאות בהכרח את דעתם.

דוגמאות:

i. **הצגת צד אחד כנורמטיבי:** "רוב הציבור חשוב ש.. האם אתה מסכים לדעה זו?". אנשים כמעט תמיד רוצים להיות עם הרוב, ברגע שמציגים את הרוב בתוך השאלה אנחנו נותנים למשיב לגיטימיות יותר גדולה להשיב באופן אחד לעומת אחר.

ii. **הצגת צד אחד של המטבע בניסוח השאלה:** "באיזו מידה את/ה שבע רצון מתפקודו של ראש הממשלה...". נוצר רושם שהחוקר מניח שיש שביעות רצון והוא רק בודק את רמתה.

iii. **הבלטת גורם מסוים בנוסחה השאלה:** "אם ח"כ מסוים יפרוש מרשימתו ויקים רשימה נפרדת, האם תצביע או לא תצביע עבורו". אופן שאלה זה מוציא ממחשבתו של הנשאל את יתר המפלגות המתמודדות וגורם לנשאל לבחור בגורם המובלט.

iv. **שימוש במושגים בעלי ערך חיובי/שלילי גבוהה או מטען רגשי גבוה:**

- עם הטייה: "האם בישראל יש להעניק זכויות שוות לבני קהילת הלהט"ב, על פי העיקרון הדמוקרטי של שוויון?"

- בלי הטייה: "האם בישראל יש להעניק זכויות שוות לבני קהילת הלהט"ב?"

3. הטיית שמקורן באפשרויות התשובה:

• **היעדר איזון באפשרויות התשובה:**

i. באיזו מידה אתה תומך או לא תומך בחוק גיוס חובה?

- תומך בהחלט

- תומך

- תומך במידה מסוימת

- לא תומך

- בהחלט לא תומך

• **סדר הצגת אפשרויות התשובה:**

i. משיבים עלולים לבחור את האפשרות הראשונה שקרובה לעמדתם מתוך הרשימה, מבלי לשקול אפשרויות נוספות, שעשויות לקלוע יותר לדעתם, בהמשך הרשימה.

ii. פתרונות: להציג את התשובות באופן רנדומלי לנשאלים כדי לא לגרום להטיות או לערוך מחקרים שיבדקו האם במחקרים מסוג מסוים יש הטיית למיניהן.

גם סקר עמדות וגם סקר שאוסף מידע הם סקרים לגיטימיים שתורמים. ההבדל הוא שסקר עמדות בוחן עמדתו, ואילו סקר שאוסף מידע יבש נתונים מדויקים מהנשאלים. ישנו הבדל במסקנות שניתן להסיק בין נתונים מסקר עמדות לסקר שאוסף מידע.

הקשר בין שאלת המחקר, שאלות הסקר, אוכלוסיית המחקר ומדגם המשיבים

- בבחינה של כל סקר חשוב לבחון האם תופעלו הולם את שאלת המחקר ומאפשר להסיק את המסקנות שעורכיו מציגים. שימו לב במיוחד ל:

- הגדרת אוכלוסיית המטרה.
- ניסוח השאלון (שאלות + אפשרויות התשובות).
- אופן העברת השאלון.
- המדגם – באיזה מידה הם מייצגים את מה שהחוקר מבקש לבחון.
 - i. מסגרת הדגימה
 - ii. שיטת הדגימה
 - iii. שיעור המשיבים – ביחס להרבה אוכלוסיות, שיעור המשיבים הוא נמוך.
- אופן ניתוח התוצאות

כל ההיבטים הללו משפיעים על תוקף המסקנות של החוקר – האם הם באמת מבססים את המסקנות.

בג"צ 7016/16 עדאלה ואח' נגד שרת המשפטים ואח'

בג"צ זה דן **בתקנה 116א(ב) לתקנות ביה"ד לעבודה (סדרי דין), תשנ"ב-1991.**

ההסדר: תובע שאינו תושב ישראל (בפועל = בעיקר עובשים תושבי השטחים או מהגרי עבודה) יחויב להפקיד בתחילת ההליך ערובה להבטחת הוצאות הנתבע (המעסיק).

*** התקנה כללה כל מיני חריגים שאינם רלוונטיים למקרה הנדון.

ההסדר הוא חלק מהסדר רחב יותר שנותן שיקו"ד להטיל חובת עבודה על כל תובע שהוא.

נוצר מצב בו המשיבים יכולים לבקש כמעין ברירת מחדל הטלת ערובה על הצובעים הרלוונטיים. לעותרים היו טענות, אנו נתמקד בטענה העקרונית: תקנה 116א מכבידה על זכות הגישה לערכאות.

החלטת הביניים של בית המשפט:

"בטרם נכריע באשר להמשך הטיפול ראינו לנכון לבקש משני הצדדים נתונים אמפיריים מפורטים באשר לתוצאותיה של התקנה עד הנה... נתונים מלאים ככל שיוכלו להשיג על השימוש בתקנה על כל רכיביה ותוצאותיה בבתי הדין." בעצם הצדדים התבקשו לערוך מחקר שעיקרו האם כניסת התקנה לתוקף והטלת תשלום ערובה אכן מגביל את זכות הגישה לערכאות.

הגדרת משתנה תיאורטי ותפעולי: מהם מדדים מתאימים לבחינת הכבדה על זכות הגישה לערכאות?

- מספר התביעות שהוגשו
- מספר התביעות בהן התבקשה הטלת ערובה

- מספר התביעות בן הוטלה חובת תשלום ערובה
- מספר התביעות שנמחקו בשל אי תשלום ערובה (הכי רלוונטי)

בחינת מערכי המחקר של המדינה ועותרים:

- מהי אוכלוסיית המטרה
- מהו המדגם? כיצד נבחר
- כיצד הוגדרה ותופעלה הגבלה על זכות הגישה לערכאות
- מה התוצאות
- מה המסקנות

העותרים והמשיבים הגיעו לאותן מסקנות על בסיס אותם נתונים, לכן אנו מבקרים בעצם את הצד שכנגד ולומדים לתקוף אותו.

הודעת המדינה: אוכלוסיית מחקר ומערך מחקר

- אוכלוסיית המטרה: כלל החלטות בתי הדין לעבודה שעניינן הטלת ערבות על תובע שאינו תושב ישראל או אזרח אחת ממדינות האמנה הרלוונטית
 - מערך המחקר- השוואה בין 2 תקופות: תקופה מוקמת ותקופה מאוחרת
 - כיצד נבחרה התקופה המוקדמת: מקבילה בתזמון ובאורך לתקופה המאוחרת (כדיל לנטרל הבדלים שמקורם במועדי פגרות וכו')
 - בשל סיבות טכניות נוצר הבדל של כשבועיים (מגבלה במחקר אשר קלה לתיקון)
 - איתור ההחלטות הרלוונטיות: האיתור התבצע בכל מחוז של בתי הדין לעבודה באופן עצמאי לאחר מכן הוכזו הנתונים לכלל טבלה מסכמת
 - יתכנו הבדלים קלים באופן איסוף הנתונים בין מחוז למחוז (מגבלה של המחקר) טיוב הנתונים:
 - שינוי בתיעוד: מוספרה תקנה 117 א ואחר כך שונה ל116 א
 - עמימות בתיעוד: לעיתים החלטה מתייחסת לרישא של התקנה שעניינה הטלת ערובה על כל תובע שהוא (ולא רק מי שלא תושב ישראל) ודברים נוספים
 - דיווח המדינה על ממצאי המחקר שביצעה
 - מסקנת המדינה הייתה שאין הגבלה משמעותית
- הודעת העותרים: "חסימת הגישה לבית הדין לעבודה היא מוחשית ומוכחת". הם תפעלו את ההגבלה של זכות הגישה לערכאות באופן שונה (המדינה בדקה כמה בקשות הוגשו וכמה התקבלו, העותרים תפעלו זאת באופן אחר)
- אוכלוסיית המטרה (זהה למערך המחקר של המדינה)

- השוואה בין 2 תקופות: העותרים לקחו 9 חודשים לפני 9 חודשים אחרי, כלומר לקחו את טווח הזמן המקסימלי האפשרי לקחת נתונים.
- העותרים לא הצליחו לקבל מהמדינה מידע ממערכות המחשוב של המדינה (גם למדינה לא הייתה גישה). הם עשו מחקר עצמאי במאגר ה"נבו" ושלפו את פסקי הדין הרלוונטיים: כל פסקי הדין שפורסמו לנבו (שהם לא כל פסקי הדין) סימון שדה החיפוש בתי הדין לעבודה וערובה בחירה ידנית: נכללו בספריה החלטות שנגעו לאזרחים זרים שאינם ממדינות האמנה
- האם שיטת איסוף זו מובילה לכלל ההחלטות הרלוונטיות? לעותרות מידע אודות עובדים נוספים כאלה אשר החלטה בעניינם לא פורסמו בנבו, אולם לטובת הדיוק בהשוואה בין 2 התקופות...
- הודעת העותרים: ממצאים שדווחו- עלייה של 750% בהחלטות בנושאי ערובה. אחוז שנדחו לפני התקנה ואחוז שהתקבלו אחרי התקנה (שינו את הנתון המדווח, שהתקבלו או נדחו). הם כתבו מתי התביעה נמחקה בגלל שהתובע לא הצליח להעמיד את הערובה שהוטלה עליו על ידי בית הדין: רואים גידול של 25 לעומת 3
- מסקנה: יש הגבלה משמעותית

ראינו כי יש לנו 2 מערכי מחקר שונים וכל אחד הגיע למסקנה אחרת. הסיבה: נעוצה במערך המחקר ובאופן תפעול המשתנים. יש לקרוא בצורה ביקורתית הודעות כאלה ויש לדעת לחשוף את הבעיות או אפשרויות אחרות להצגת נתונים.

ביהמ"ש הכריע מבחינה משפטית לחלוטין: מידת הפגיעה בעצמאות בתי הדין לעבודה... התקנה אינה פוגעת בעצמאותם של בתי הדין לעבודה וכשזו השאלה הרלוונטית באמת התקנה נמצאה ככזאת שאין מקום לבטלה ובעצם הדחייה של הבקשות, יש תימוכין לכך בגלל שעצמאות שיקול הדעת השיפוטי נותרה עינה וכפי שנאמר קודם זה ברור שנראה עלייה בכמות הבקשות שמתקבלות כיוון שזו הייתה התכלית והיא לא תכלית לא ראויה.

שיעור 10 – 29/04/2019

נייר תגובה 4 – יכול לסייע לנו ל"התניע" את התהליך של עבודת הגמר של הקורס.

השיעור היום יעסוק בבחירת נושא ותכנון מבנה לעבודת המחקר

תכלית עבודת המחקר

- למקד סוגיה מחקרית, להסביר אותה, לדון בה, לנתח אותה או לעמתה עם סוגיות אחרות.
- לשקף את ייחודו של המחבר: מקוריותו, רוחב יגיעתו, סכנון ביטוי, תבונתו, רעיונותיו, כושר לנתח, לנמק ולשכנע.
- להציג מידע ורעיונות באופן שיתרון לקוראים וישכנעם במסקנותיו של המחבר.

התחייבות לנושא העבודה, חשיבה תוך כדי כתיבה

הסיבה למתן נושא הגג לעבודה, זה כדי לתת לנו הזדמנות להתחייב על נושא המחקר שלנו וחשיבה תוך כדי כתיבה.

- שלב ראשון בכתיבת העבודה: התחייבות לתחום מסוים.
- שינוי נושא-על של העבודה מספר פעמים = דרך בדוקה לא לכתוב את העבודה או להגישה באיחור.
- החשיבה על הנושא מתרחשת תוך כדי תחילת העבודה והכתיבה

- איתור מקורות בתחום, כתיבת רעיונות ומחשבות טנטטיביות
- פיתוח דיאלוג פנימי (או חיצוני) על הנושא.
- תחילת כתיבת העבודה עצמה.
- אל חשש הרעיונות יבואו תוך כדי הכתיבה.

בחירת נושא ותיחומו

- המטרה:

- מציאת נושא שיציג סוגיה מחקרית שיש בה משום חידוש.
- מציאת נושא שמעורר עניין ורצון לחקרו.

שיקולים בבחירת נושא לעבודה

- איזה סוג של מחקר מעניין אותי לערוך?
 - מחקר אמפירי (ראיונות, תצפיות, שאלונים, ניתוח כמותני).
 - ניתוח דוקטרינרי של סוגיה משפטית.
 - ניסוח היסטוריה חקיקתית/פסיקתית
 - ניתוח מגמות במשפט
 - השוואה בין מערכות משפט – נדבר על איך בוחרים מערכת משפטית אחרת להשוות מולה.
 - בחינת מודל תיאורטי.
 - בחינת תורת המשפט.
 - ניתוח בינתחומי של סוגיה משפטית (בחינה פסיכולוגית/סוציולוגית/כלכלית וכו').
 - וכו'...
- כל האופציות לגיטימיות, זה ממש שאלה של מה מעניין אותנו.
- האם הנושא מתאים לבחינה במסגרת ההיקף הנתון לעבודה?
 - (עבודת סיום קורס/עבודה סמינריונית/תזה לתואר שני/דוקטורט)
- האם יש לי גישה למקורות שבהם אצטרך להסתייע כדי לבחון את הסוגיה? למשל, יכול להיות שיש רלוונטיות לבחינת פסיקת ההתגברות בארץ לעומת זו בעולם, אך יתכן שאין לנו יכולת לקרוא שפות אלו.
- מהן האפשרויות והמגבלות הטכניות שיש לי?
 - מסגרת זמן
 - יכולת (השכלה בסטטיסטיקה, השכלה בינתחומית).
 - שפה (משפט משווה, סוגיה בדין הזר)
 - תקציב
- אין צפייה למחקרים מוגזמים בקורס, הכל במסגרת המגבלות.

תיחום נושא העבודה

- יש לקבוע גבולות לעבודה, אשר ימקדו את הדיון ויגבילו את היקפו.

- גבולות הזמן של נושא המחקר.
- סוגיות בהן תתמקד העבודה.
- קביעת קהל היעד אליו מופנית העבודה. (פקולטה למשפטים, נשתמש בעבודה לראיונות – אז קהל היעד הוא אנשים עם ידע במשפטים ולכן לא יהיה צורך בהגדרות מיותרות, וניתן להניח דברים מסוימים – אך לעיתים כן יהיה צורך בהגדרות כתלות בנושא העבודה).
- עיסוק בנושאים רבים מידי עלול להוביל לרדידות בעבודה.
- טכניקות לבחירת נושא למיקודו: סיעור מוחות + אישכול.

סיעור מוחות (Brain storming)

במרכז הדף נכתוב מילת או משפט שמייצגים את תחום ההתעניינות שלנו או את נושא העבודה שקיבלנו מהמרצה (כבר נתנו לנו 3 נושאי גג); בדרך אסוציאטיבית נעלה נושאים שמתקשרים לנושא הרחב ונרשום על דף; כל מילה עשויה לפתוח אישכול נוסף.

דוגמה: התמודדת המשפט עם תופעת האלימות במשפחה – נושא רחב שכולל סוגיות רבות:

<u>המשפט</u>	<u>אלימות במשפחה</u>
ענישה	אלימות כלפי נשים / גברים / ילדים / הורים / קשישים / משפחה
נורמות חברתיות	אלימות פיזית / כלכלית / מינית / נפשית / מילולית
נזיקין	מסורבות גט
פרוצדורה	צנעת הפרט
דיני משפחה	תרבויות
משפט פלילי	חברתיים / כלכליים / עוני
הרתעה / מניעה	גורמים לאלימות
	מגמות פסיקה / חקיקה
	שינוי פסיקה / חקיקה

נבחר נושאים שמעניינים אותנו, ונשאל מה מקשר ביניהם, למשל:

- האם ראוי / יש להטמיע הליכי גישור הפלילי בעבירות במשפחה באלימות כלפי נשים?
- האם קיימת מגמה בפסיקה שבמקרים שבהם האלימות במשפחה כלפי ילדים היא על רקע עוני המשפט נוטה לפנות לתרונות מעולם הרווחה לעומת פתרונות מעולם האחריות הפלילית? (יש בהמ"ש קהילתיים שבהם המערכת המשפט הכירה שענישה פלילית במקרי אלימות חברתיים מסוימים, היא פחות יעילה לעומת פתרונות שנותנות מענה מיסוד הבעיה).
- האם יש מקום להתחשב בשיקולים תרבותיים בענישה על אלימות במשפחה?
- האם הפרוצדורה בהליכי גירושין או היבטים מסוימים בהליכי גירושין (כי זה מאוד רחב) קשורים או מגבירים אלימות כלפי נשים?

שאלת המחקר צריכה להיות משהו שהתשובה אליה אינה חד משמעית, ברורה ומובנת מאליה. התשובה לשאלת המחקר לא חייבת להיות תשובה חד משמעית אם לא נמצאה כזו. אפשר להגיד, כמו שהסקירה הראתה אין תשובות משמעיות בפסיקה, וזו דעתי (מאפשר הכנסת שיקולים נורמטיביים של למה לדעתי יש יותר מקום).

הרעיון עם נייר התגובה הראשון היא לעזור להניע את התהליך האסוציאטיבי, בעת קריאה של מאמרים הקשורים לנושא העבודה ניצור לנו רשימת דברים ונושאים רלוונטיים, קריאה אקטיבית.

הפקת שאלת מחקר בעזרת אשכול

- בחירת מספר נושאים שמהווים יחד היבטים שונים של אותה סוגיה.
- בחירת שני נושאים מתוך האשכולות שמעוררים עניין וניסיון למצוא את הזיקה ביניהם.
 - שאלה שיציג הכותב תתייחס לקשר שמצא בין שני הנושאים.
- בחירת נושא אחד וחיפוש נושא שמתקשר אליו שאינו מצוי באשכולות.
- על שאלת המחקר להתייחס לתחום הדעת שבו נערך המחקר ← המשפט.
 - מגמות משפט, התייחסות פשרנות הפסיקה, ניתוח חוקתי וכו'.

ניסוח שאלת המחקר ← הנעת תהליך העבודה

- חשוב להשקיע קצת יותר זמן וקריאת רקע לפני קביעת שאלת המחקר. בחירה של שאלת מחקר טובה היא הציר והמצפן שסביבו נעה העבודה. הפרקים בעבודה צריכים לתת מענה לשאלה. פרקי העבודה נועדו להרחיב, לבסס ולפתח את שאלת המחקר.
- מאפייני שאלת המחקר:
 - נגזרת מנושא העבודה שתוחם (3 נושאי הגג).
 - מסתמכת על מקורות הקיימים בנושא (להבנות מכתפי הענקים שכתבו לפנינו, לא לחזור על משהו קיים).
 - מצביעה על כיוון המחקר הייחודי של כותב העבודה.
 - ממוקדת, מנוסחת בבהירות וניתנת לבחינה.
- גיבוש שאלת המחקר – תהליך מתמשך.
 - הכותב שב, בוחן ומעדכן – את שאלת המחקר תוך כדי העבודה ופיתוח הבנתו של הנושא.

דוגמה: בג"ץ 10042/16 קוונטינסקי נ' כנסת ישראל

בג"צ פסל את "הסדר מס דירה שלישית" בחוק ההסדרים בשל פגם מהותי שנפל בהליך החקיקה שיורד לשורש ההליך: פגיעה בזכות ההשתתפות של חברי ועדת הכספית בכנסת בהליך החקיקה.

בפסק הדין הורחב היקף הביקורת השיפוטית בגין פגיעה בזכות ההשתתפות המהותית

ההחלטה התקבלה ברוב דעות, על דעתו החולקת של השופט מזוז.

ישנם 4 מחקרים על הנושא שלקחו אותו לכיוונים שונים לחלוטין:

- **אריאל בנדור** הציג מחקר אחד שהתייחס לאופן שבו התפתחה ההלכה ביחס לפגמים בהליך החקיקה על מנת לפסול חוקים.

- **ד"ר איתי בר סימן טוב** הציג כיוון אחר לגמרי – הוא הסתכל על הרטוריקה של השופטים (דעת הרוב והמיעוט) ובוחן איך הם מיתגו והציגו את קביעת דעת הרוב. דעת הרוב הציגה זו כהמשך ההלכה, ודעת המיעוט קבעה שההלכה היא היפוך גמור מהלכת מגדלי העופות. מבאן הוא לוקח זאת לכיוון עקרוני.
- **ד"ר יובל יעז** – מציג עוד שאלת מחקר, ומקשר אותו למגמה שקורת במשפט, כדי להציג את ההבדל בין תפקיד היועמ"ש לתפקיד היועמ"ש של הכנסת – שהציגו את עמדות הכנסת והממשלה ביחס לאותה סוגיה.
- **סוזי נבות** – מסתכלת על משפט משווה על רקע של יחס בין הרשות המחוקקת למבצעת, ויש כאן נקודת מבט שונה לחלוטין

הרעיון, הוא שגם אם אנו לוקחים נושא שהוא מאוד מצומצם, הכיוונים הרבים שניתן לקחת לשאלות מחקר הם אין סופיים.

שאלות בקרה שמסייעות בהערכת שאלת המחקר

נשאל שאלות בקרה על הנושא שמעניין אותנו כדי לבדוק האם זאת תהיה שאלת מחקר מוצלחת.

- האם השאלה נגזרת מנושא העבודה?
- האם השאלה מנוסחת בתמציתיות ובבהירות?
- האם השאלה ממוקדת (ספציפית)?
- האם השאלה מסתמכת על ספרות מחקרית בנושא הנבחר? חשוב למקם את עצמם באופן שמהדהד את הידע הקיים בתחום.
- האם מענה על השאלה יחדש ויוסיף לידע הקיים בתחום?
- האם יש בידי את הכלים המתאימים לבדוק ולבסס את תשובותיי לשאלה בסוגייה?
- האם עשיתי שימוש במינוח המקצועי הרלוונטי?
- האם נובעות משאלת מחקר שאלות נוספות? זה בפסקה הקצרה שנכתוב כשנציג את נושא המחקר.
 - האם יש מקום לנסח שאלות אחדות שתהיינה ממוקדות יותר?
 - האם השארתי שאלות פתוחות נוספות שנובעות מתוך שאלת המחקר שלי?
 - אם ניסחתי שאלות משנה, האם כולן רלוונטיות לנושא או שסטיתי יותר מדי?
 - האם הצגתי שאלות רבות מידי? אם יש שאלות משנה רבות מידי, אולי הנושא של העבודה רחב מידי לעבודה של 2500 מילים?

יישום שאלות הבקרה להערכת שאלת המחקר

דוגמאות:

- האם החוקים של הכנסת טובים?
 - השאלה מאוד כללית ורחבה, ומה זה טוב? מדובר בשאלה ערכית. איפה המדד? אם אנו מתייחסים למדד כאיכות צריך לאפיין אותו. לא משווה מול משהו אחר. היינו רוצים לבחור חוק אחד או שניים וסטנדרט מוגדר להשוואה שניתן להגדיר אותו למה זה טוב? האם החוקים עומדים בקנה אחד עם חו"י: כוה"ח, האם החוקים פוגעים בקבוצות אוכלוסייה מסוימות וכו'.
- מה מאפיין את פסיקת בית הדין לעבודה?

- לא מספיק ממוקד. אילו עובדים? באילו שנים? צריך נושא ממוקד יותר של פסיקת ביה"ד לעבודה, אם מדובר בנושא רחב אז אולי נצמצם אותו לתקופת זמן מוגבלת, לערים מסוימים וכו'.
- האם פסיקת תגמולים לפי חוק הנכים (תגמולים ושיקום), תשי"ט-1969 [נוסח משולב] הייתה שוויונית מבחינה מגדרית בין השנים 1950-1960?
- אולי יש כאן מגבלות טכניות למצוא את התגמולים בשנים האלה, למה בין 1950 ל-1960?, האם אפשר להשיג את החומרים הללו משנים כ"כ רחוקות מהעידן המודרני.

תרגול: ניסוח שאלות מחקר בנושא התמודדות המשפט עם תופעת האלימות במשפחה

<https://pollev.com/ayeletsela970>

נסחו שאלות מחקר בנושא חוקי היסוד: נצטרך לעשות סיעור מוחות בנוגע לנושא זה.

- האם יש לבחון מחדש הצורך בסעיף שמירת הדינים?
- בהנחה שחוקי היסוד בישראל אינם מהווים חוקה, האם מעמדם כחוקי על הגוברים על חוקים רגילים נכונה, ובמידה וכן האם הגיעה העת לכוננם כחוקה ברורה ומוסדרת?
- צריך מחקר מקדים לשאלה זו.
- האם קיימת מגמה בתדירות השימוש בחוקי יסוד כמרכיב עיקרי בפסיקה?
- האם חוק יסוד כבוד האדם לא גרם לקושי בחקיקת שמירת זכויות שנכנסו לתוכו בעקיפין?
- כיצד מגבילים חוקי היסוד את פעילות הממשלה?
- מה השלכת חוק יסוד כבוד האדם וחירותו על אופן ביצוע מעצרים מנהלים, בין השנים 1993-1996 ביחס לאלו שבוצעו בשנים 1989-1992?
- אם לא נמצא השפעה של חוקים אלו זה ממצא מעניין מאוד, כי זה מעלה שאלה על האפקטיביות והרלוונטיות שלהם.
- האם יש צורך בחוקי על משוריינים למרות מציאות החיים המשתנה?
- השפעת חוקי היסוד על מגמת האקטיביזם השיפוטי בבג"ץ?
- האם יש קשר בין עיגון הערכים החשובים בחוקי היסוד לבין זלזול קולקטיבי בערכים אלה?
- כיצד משפיע בפועל חו"י כבוד האדם וחירותו על הזכות לחופש הביטוי?
- האם הזכויות שנמנות בחוקי היסוד שלנו מקבילות לאלו בחוקות של מדינות אחרות?
- אולי כדאי להגדיר סעיפי חוק או זכויות ספציפיות כדי להגביל את היקף המחקר.
- האם יש לבטל את חוקי היסוד?

נסחו שאלות מחקר בנושא מוזיקה: נצטרך לעשות סיעור מוחות בנוגע לנושא זה.

- האם ראוי למנוע צילום והקלטה של מופעים מוזיקליים ע"י הקהל בכדי לשמור ולהגן על זכות הקניין הרוחני של היוצר?
- האם נכון שתהיה הגבלה על חופש הביטוי האמנותי בכדי למנוע פגיעה בקהלים באמצעות שימוש באלימות מילולית?

צריך לבדוק את היישום, החידוש, ההתאמה להיקף העבודה ואת העניין שלנו – חייבים שיהיה לנו מעניין.

בשאלות הבררה שמסייעות בהערכת שאלת המחקר נשתמש בכדי לבחון ששאלת המחקר שלנו לעבודת הסיום של הקורס אכן בסדר ומתאימה לדרישות הקורס, אינה מפספסת חומר חשוב. יש להשקיע בראשי הפרקים ולא לחכות לשלב האחרון גם כדי להרוויח את משוב המתרגלים והכיוונן לעבודה הסופית וגם בכדי להקל על עצמנו בעת כתיבת העבודה.

צריך לתת ביבליוגרפיה ראשונית שהיא רלוונטית. העבודות שנה שעברה היו עבודות ממש טובות והייתה קפיצה ברמת הכתיבה לעומת שנים קודמות.

בשבוע שעבר ניסינו לבצע יישום של שאלות הבררה שמסייעות בהערכת שאלת המחקר ודיברנו איך עושים את האישיכול הזה. היום נדבר על איך מייצרים חידוש ע"י הכלי של הקריאה הפעילה והאישיכול.

אסטרטגיות ליצירת חידוש במחקרכם (גרפינקל, 2018) (ישמש גם לסמינריונים שלנו בבוא העת)

- תמיכה / הפרכה של עמדה קיימת באמצעות ראייה חדשה.
- **תמיכה:** הצדקת גיל האחריות הפלילית באמצעות מחקרים במדעי המוח שחשפו את גיל הבשלתם של אזורים רלוונטיים במוח, כלומר שהמוח אינו בשל דיו כדי להבין את השלכות מעשיהם למשל ולכן צריך להתחשב בגיל העבריינים בעת הרשעתם.
- **הפרכה:** הפרכת ההבחנה בתחומי הגנת הפרטיות בין מידע לא רגיש (פומבי, לא חוש, פרטים שעשויים להיות השלכות על חיי האדם – למשל: מקום העבודה) לבין מידע רגיש בעידן (עליו יש הגנות חזקות יותר בחוק – למשל: נטיות מניות) נתוני העתק (BIG DATA) – היום ניתן לעשות שימוש במידע "הלא רגיש" כדי לחשוף אף נתונים רגישים להם כן יש השלכות על חיי האדם, לכן נטען כי להבחנה זו תוקף עוד משום שבחיי המעשה 2 סוגי המידע הללו יכולים לגרום לאותו סוג פגיעה בחיי האדם. אפשר לקחת נתון חדש למעשה ולהצטרף לשיח אשר בוסס כבר ולהציג אספקט חדש.
- הצגת נימוק קיים לעמדה קיימת / מסורתית.
- הצדקת חוק איסור אפליה בשירותים ומוצרים באמצעות ניתוח כלכלי של המשפט.
- הצגת תופעה מוכרת בהקשר מחקרי חדש.
- ניתוח פמיניסטי של משטר המס שחל על עוסקים עצמאיים. (שופטת בהמ"ש העליון – רות' סיידר גינזבורג) – כלומר לקחת ספרות מוכרת ולנתח אותה משקפיים של הקשר מחקרי חדש.
- גיבוש אמירה ביחס לתופעה שטרם נחקרה.
- זו דרך טובה להשתמש בהזדמנות זו לתרגול עבודה שנצטרך לעשות כעו"ד.
- **זו דרך קלאסית ליצור חידוש לשם פרסום מאמר.**
- בזה נתקל אף כעו"ד, כאשר עוד לא ברור המצב המשפטי לגבי הסיטואציה שעלתה ובכך מתחילים מחקר משפטי.
- ניתוח חובת הזהירות שחלה על רופאים שנעזרים ברובוטים אוטונומיים בחדר הניתוח – לשקול שיקולי מדיניות, לבדוק מחקר משווה, אינטרסים חברתיים שמובילים את בהמ"ש בפסיקותיהם ולהציע מה לדעתנו צריכה להיות גישתו של בהמ"ש למשל בעניין.
- סמכות המדינה להפקיע קרקעות פרטיות בראי חוק הלאום. אין הרבה כתיבה בעניין, אנחנו יכולים לחשוב על הקשרים חדשים בעניין חוק הלאום, למשל – איך הסעיפים בחוק הלאום שמתייחסים להתיישבות משפיעים על סמכות המדינה להפקיע קרקעות?

- **נוח לעשות זאת באמצעות חקיקה חדשה או הצעות חוק חדשות** (לעשות שימוש במאגר החקיקה הלאומי בו ניתן לראות אילו הצעות חקיקה נמצאות על סדר היום ולמצוא זווית מעניינת למחקר – זה כמו להצטרף לסיעור מוחות של חברי הכנסת ובעלי האינטרס שעלו בדיונים, זו דרך ישירה לקבל הרבה עמדות על משהו חדש שקורה בישראל).
- הצגת עמדה ביחס לאדם / מוסד שסותרת את כוונותיהם המוצהרות
 - האם, החוק להעלאת שכר מינימום עשויה לגרום לגידול בשיעור האבטלה, ובכך להרע את מצבם של פרטים חלשים בחברה, בניגוד לכוונת המחוקק. – להציג טיעון שהחוק יגרום לעלייה בשיעור האבטלה ובכך להחטיא את כוונת המחוקק ולמעשה להרע את מצב החברה. צריך להביא מקורות שתומכים בפרשנות הביקורתית שלנו.
 - קישור בין שתי תופעות שטרם קושרו או שהקשר ביניהן אינו מובל מאיליו.
 - השפעת חוק הלאום על קביעת אזורי עדיפות לאומית / הגדרת לימודי ליבה בבתי הספר.
 - קישור בין הוגים מרוחקים או מנוגדים.
 - קווים משיקים בתפישת הזכויות של השופט חיים כהן בפסיקותיו ובהחלטותיו כיועמ"ש ולבחון כיצד הם מהדהדים את תפיסת הזכויות של לקת'רין מקינון (הוגה מוכרת) – אפשר לעשות זאת עם כל שני חוקרים / שופטים שנמצאים בעמדות מנוגדות לכאורה.
 - ** זה לכאורה רחב מידי – אך יש למקד את הדיון באחד הנושאים מתוך השלושה שניתנו לנו לעבודה.
 - איתור מוטיב חוזר בטקסט/ים או בסדרת אירועים.
 - למשל, מוטיבים בפסיקה / חקיקה.
 - עמידה על מגמה / אבחון תקופה / זיהוי אסכולה.
 - עמידה על סתירה בין עמדת אדם/אסכולה מחקרים בהקשר אחד לעומת אחר. למשל – שופט עליון שנותן מעמד גבוה לחופש הבחירה של הפרט במקרה מסוים אך נותן בכורה לפטרנליסטיות של המחוקק בהקשר אחר.

יישום: נסחו שאלת חקר בנושא נישואין

- איך חוק שיפוט בתי דין רבניים השפיע על מעמדה של האישה בנישואין בחברה הישראלית? (שלי)
 - השאלה הזו היא שאלה שברמה האמפירית מסובך לענות עליה, היא רחבה יותר מהיקף העבודה של הקורס אך כן אפשר לקחת אותה ולנסח שאלה שכן תתאים, למשל: להפוך את השאלה לשאלה נורמטיבית או שאלה שאפשר לבחון בעזרת ספרויות או קריאה צמודה של פס"ד של בד"ר.
 - i. כיצד ס' 4 לחשב"ד (ביטל את מרוץ הסמכויות בעניין מוזנות) משפיע על מעמדה של האישה?
 - אפשר לקחת 2 היבטים ולבחון בקריאה צמודה של פס"ד האם התוצאה השתנתה לאחר השינוי שבס' 4 עבר. כלומר, לצמצם את היקף השאלה.
 - עמד כמה משפיעה חקיקת חוק יסוד הלאום על היחס בין בתי הדין בנושאי נישואין?
 - שאלה מאוד כללית ורחבה שלא מתאימה להיקף הקורס. אפשר להגיש את השאלה בזוויות מסוימות כדי שזו תהיה קונקרטיית יותר ומתאימה להיקף הקורס. למשל: אפשר לדבר על הקשר בין הסכם חוזי שנעשה לפני הנישואין לבין העצמאות הכלכלית של האישה או היעדר המתח הכלכלי ביחסים ובנישואין. לעשות שיקול מדיניות לאחר קריאת הנושא ולהגיד איך סעיפים מסוימים עשויים להיות אכיפים או לא בהסכמי קדם נישואין וכו' – כלומר לייצר יותר קונקרטיזציה.
 - כיצד בית הדין הרבני מתייחס לנישואי זוגות עם צרכים מיוחדים?

- השאלה בשלב הראשוני שלה אינה כללית מידי, כי אנחנו עוד לא יודעים איך בד"ר מתייחס לכך. לאחר קריאת החומרים תהיה לנו תמונה כללית להיבטים רלוונטיים, ואז נשמנה את הכותרת ושאלת המרכז כדי לבטא את ההיבטים המרכזיים שיבחנו.
- אפשר להתאים את השאלה הזו להיקפי העבודה באמצעות הגבלת השאלה בתחום זמן מסוים למשל.
 - עד כמה הסכם קדם נישואין משפר את מעמדה של האישה בנישואין?
 - האם מאז הלכת 919 (שאומרת כי האב לא יצטרך לשלם מזונות כאשר הילדים נמצאים במשמורת משותפת) קמו יותר דרישות למשמורת משותפת בבתי דין ומה תוצאותיהן?
- זו שאלה של מחקר אמפירי. צריך לספור כמה דרישות למשמורת משותפת היו לפני ואחרי ההלכה, ומה קבע בהמ"ש ביחס למשמורת.
- ברמה העקרונית השאלה הזו טובה, אך השאלה שעולה לגביה – האם אנחנו ערוכים לבצע את המחקר הזה? כמה זמן ייקח לנו להשיג את הנתונים? האם צריך לקבל בקשת חופש מידע מבהמ"ש או שאפשר להשיג בנבו? כמה זמן ייקח לחלץ נתונים כאלה? כמה פס"ד יש בעניין בכלל? **צריך לבדוק כל זאת לפני הגשת שאלה זו.**
 - מהו היחס בין נישואין בגיל צעיר לבין אחוז הגירושין?
 - עד כמה מוסד הנישואין חשוב ליצירת חיי משפחה תקינים בחברה?
 - המתח שבין בתי משפט הרבניים לבתי משפט לענייני משפחה בסוגיית מזונות אישה?
 - האם הסדרים משפטיים בתחום הרכוש משפיעים על בחירת הסדר לעיגון הזוגיות?
 - האם הקשיים של זוגות חסרי דת באשר למרשם הנישואין פחתו לאחר חקיקת חוק ברית הזוגיות לחסרי דת, תש"ע-2010, או שמא נשארה תפסה מסורתית ביקורתית גם במשרדי הממשלה בשונים הממשיכים להערים קשיים?
 - מהו היחס בין נישואים בגיל צעיר לבין אחוז הגירושין?
- זוהי שאלה אמפירית – כדי שהיא לא תהיה אמפירית ניתן לשאול מהם השיקולים הנורמטיביים, או אילו שיקולים תרבותיים צריך להביא בחשבון ביחס לשאלה האם להתיר נישואין בגיל צעיר.
- זו שאלה מעניינת ורלוונטית אשר עשויה לסייע לקבוע את עניין הגבלת גיל הנישואין ע"י המחוקק, אך זו שאלה מאוד מורכבת ויותר מתאימה אולי לדוקטורט.

ארגון החומר ובניין ראשי הפרקים

- צריך לנצל את נייר תגובה 4 כדי להניע חשיבה מה מעניין אותנו בנושא. לא מחויבים להגיש עבודה בנושאי פרקים דווקא על נושא הגג של נייר התגובה, אך זו בהחלט אפשרות לקדם עצמנו לקראת הגשת נושאי הפרקים.
1. תחום הנושא (צמצום ומיקוד – ככל שנתחיל בכיוון אחד ונעבור לאחר נגיע פחות ערוכים להגשת הסיום. יש לקרוא קצת לפני כדי שהבחירה תהיה מושכלת).
 2. איסוף החומר, רישום הרעיונות העיקריים שבכל מקור (תוך כדי קריאה). – צריך להגיש ביבליוגרפיה ראשונית של 3 מקורות, זה תוצר של איסוף החומר. זה כדי להראות שיש קונקרטיזציה, וכדי שהמתרגלים יפנו אותנו במידת הצורך למקור שפספסנו. על הקריאה של החומר להיות אקטיבית כדי שנוכל לעבור על הרשימות שלנו אח"כ ולהסתייע בהם ביעילות.
 3. ברירה ומיון: משימים פרטים שחוזרים על עצמם, משלימים פרטים חסרים.
 4. צירוף רעיונות בעלי קו משותף וארגונם לקבוצות ענייניות (= נושא משותף).

5. ניסוח ראשוני של נושאי פרקים (על בסיס הקבוצות הענייניות). צירוף הרעיונות יסייעו בהבנה הלוגית של הנושא שבחנו ואבני הבניין של הפתרון לשאלה יהיו ראשי הפרקים למעשה.
6. ארגון הקבוצות בסדר הגיוני על פי המבנה שנבחר לעבודה. כלומר שצריך לחשוב גם על הסדר של ראשי הפרקים לשם הבנה כוללת וברורה.
7. ניסוח סופי של ראשי הפרקים – מהם שמות ראשי הפרקים (בשלב הסופיים של כתיבת העבודה).

דגמים של מבנים של העבודה

זה מאוד סכמטי ולכל עבודה יהיה את המבנה שלה, אך זה כדי לתת לנו תמונה בגדול:

מבנה עבודה: תיאור תופעה / עמדה:

- מבנה זה משמש לסקירה של תהליך היסטורי, לתיאור מצב, להצגת עמדות, לתיאור עובדות או מאורעות וכו'.
- אחרי סקירת הדברים, ינתח הכותב את המסקנות שנובעות מסקירתו.
- באופן טיפוסי העבודה תכלול שני חלקים עיקריים:
 - תיחום נושא ותיאורו.
 - המסקנות שנובעות מתיאור הנושאים – אנחנו לא רוצים רק את תמונת המצב אלא גם את מה המשמעות של כל הסקירה, בעולם המשפטי זה יהיה לרוב מה המצב המשפטי הנורמטיבי הראוי בעניין.
- i. למשל: אם רוצים לתאר את המגמה של החמרה בענישת עברייני מין בבהמ"ש: המגמה והגורמים.
 - נתאר קודם את ההחמרה הזו.
 - נפנה לרטוריקה של בהמ"ש וננסה לזהות מה הגורמים שמופיעים בפסיקה כדי להצדיק את ההחמרה בענישה.
- עקרונות מארגנים בתיאור היבטים של תופעה
 - כשמתאים תופעה צריך לבחור עיקרון מארגן לתיאור כדי שיהיה הגיוני, זאת כדי שהקורא יוכל לעקוב אחריו:
 - i. אפשר לתאר בסדר כרונולוגי.
 - ii. מהידוע / החשוב אל הפחות ידוע / חשוב ולהפך (מדגיש את החידוש שבעבודה)
 - iii. מהכלל אל הפרט (או מהפרט אל הכלל)
 - iv. על פי היבטים:
 - היבט משפטי, היבט הלכתי, היבט חברתי, היבט מדיני...
 - היבט פלילי, היבט פרוצדורלי, היבט חוקתי...
- זה לא שיש פה חוק או מבנה קשיח בסופו של דבר ולכן: ו... כל מבנה שיש בו הגיון ויסייע לשכנע בטיעון.
- דוגמאות לנושאים שמתאימים לדגם של תיאור תופעה: ההיבטים השונים של מיקוד העבודה יבואו לידי ביטוי גם בכותרת המחקר, בשאלה המחקר ובמבנה העבודה (ראשי הפרקים).
 - התפתחות דוקטרינת ההפרה התורמת בדיני זכויות היוצרים.
 - יחס המשפט להורות של זכות נבי אותו מין.
 - זכות העמידה בעתירות מנהליות.
 - התפתחות מוסד "ידיד בהמ"ש" במערכת המשפט הישראלית.
- היבטים שונים של התופעה:

דוגמה: היבטים שונים לאותה תופעה.

- רכיבי העבודה במבנה של ניתוח התופעה:

- מבוא: תיאור התופעה ואפיונה.
- הגורמים לתופעה – מתבקש ארגון על פי סדר הגיוני- לפי סדר כרונולוגי / מידת חידוש.
- תוצאות והשלכות.
- פתרונות והמלצות.
- סיכום – תמיד צריך לציין למה זה מעניין וחשוב.

בעבודות מצומצמות בהיקפן ניתן להתמקד רק בחלקים מסוימים תוך מבנה כזה. למשל- עיסוק רק בתופעה ולא בגורמים לה.

- דגם לניתוח תופעה – מורחב:

היקף התופעה / ממדים – (רקע) אפיון

הגורמים לפי סדר לוגי שבחרנו – מן החשוב לשנוי, גורמי חוץ ופנים וכו'

א.

ב.

ג.

ד.

השלכות התופעה

המסקנות (דרכי ההתמודדות/פתרונות/מבחן שיש ליישם)

זהו דגם מאוד מפורט, בעבודה שלנו או שנתמקד ונצטמצם או שנעשה פחות פרקים ותתי סעיפים ביחס לכל תופעה.

- דגם מצומצם – מאפיינים והשלכות של תופעה:

דוגמה: מאפיינים, גורמים, השלכות, פתרונות.

מבנה עבודה: עימות, השוואה והנגדה:

- השוואה בין עמדות שונות / מנוגדות / משותפות ביחס לאותו נושא.
- הצבעה על מגמות שונות של אותה תופעה.
- השוואה בין תהליכים שקשורים באותו תחום ובאותו נושא.
- יש 2 מודלים בסיסיים שבהם אפשר להציג השוואה כזו, את אותו התוכן:

• חתך אורך:

- i. הבהרת כוונת העימות.
- ii. הצגת עמדה אחת על כל היבטיה (יתרונות, חסרונות) ואז עמדה שניה על כל היבטיה.
- iii. הצגת מסקנות (סינתזה בין העמדות, קידום עמדת ביניים, צידוד באחת העמדות).

• חתך רחב:

- i. הצגת הסוגייה.
- ii. הצגת מספר נושאים להשוואה ועימות העמדות השונות ביחס לכל נושא לפי הסדר.

מבנה עבודה: דגם של הצגת טענה וביסוסה:

- משמש כשהמטרה העיקרית של הכותב היא להביע עמדה ולשכנע את הקורא בצדקתה
- הכותב יציג את עמדתו במבוא, ויודיע על כוונתו לבסס מדה זו בעבודה. מטרת כל חלקי העבודה היא לבסס את הטענה באמצעות הצגת ראיות ונימוקים.
- מרכיבי דגם של הצגת טענה –

- תיחום נושא הנידון והצגת הטענה.
- נימוקים לביסוס הטענה ודוגמאות.
- **התמודדות עם טענות אפשריות.**
- מסקנות המלצות לפתרון, לדרכי התמודדות וכו'.

** הערה – הפעם בניגוד למקרים קודמים, עדיף לא לדלג על ה"ש".

ניסוח סופי של ראשי הפרקים

- משקפים את מבנה והעבודה ואת תוכנה.
- מנסחים את הקורא ובונים ציפיות ביחס לנאמר בכל פרק.
 - מהווים מעין "צילום רנטגן" של העבודה.
- מנסחים באופן אינפורמטיבי
 - מוסרים מידע, יש להימנע מכתובת ראשי פרקים כלליים או חסרי פשר.
- ניתן להסתייע בסעיפי משנה.

תפקיד כותרת המחקר

- למקד את הקורא בנושא העבודה ← כותרת אינפורמטיבית.
 - לעורר עניין וסקרנות ← כותרת מסקרנת / "סקסית".
 - ניתן לשלב בין המטרות:
 - לבחור כותרת מסקרנת ולהוסיף כותרת משנה, המכוונת את הקורא לנושא הנידון.
 - ("תופעת הנקודותיים": במאמרים במשפטים). מבנה – משהו מסקרן / "סקסי": ביאור התופעה.
- *** זו לא שאלת המחקר, אלא מהווה איזושהי אמירה.

דוגמאות לכותרות שניתן לשלב בהם גם משהו אינפורמטיבי וגם משהו מסקרן

- רונן פרי "להיות או להיות? זו כבר אינה השאלה" – מבינים את השאלה רק לאחר קריאת התקציר, הכותרת מסקרנת אותנו ומייצרת עניין.
- רונן פוליאק "כבוד האדם ותרופתו" – כנ"ל.
- אסף יעקב "שתלטנות הרשלנות" – כנ"ל, ועדיין היה אפשר לייצר כותרת יותר אינפורמטיבית שהייתה לגיטימית באותה מידה.
- "על פרוצדורה, תכלית ושיקול דעת שיפוטי בדיני הניזקין: בחינת ההסדרים..." – אנו בטוח יודעים מה המאמר אומר, אבל הכותרת אינה קליטה. לא בטוח שזה חשוב, אבל יש כאן בכותרת כמעט את כל המידע לגבי המהלך שהמאמר עושה.
- רונן אברהם "מימון התדיינויות על ידי צד שלישי" – כותרת קצרה ורלוונטית, אבל חסר כאן הטיעון העיקרי – המאמר מגן על העמדה שיש לאפשר את הצגת הריבית כראיה קבילה בבית-המשפט.

שיעור 12 – 13/05/2019**שיעור עם נעמי הספרנית הנסיכה**

נמשיך את מה שהתחלנו שנה שעברה ונדבר על מקורות מידע ואופן החיפוש הגישה אליהם.
נלמד איך להכין חומרים לעבודות, איך לחקור ואיך להגיע לחומרים הטובים לסמינריונים, לעבודת סיום הקורס ואף לשטח.
בעולם האקדמי יש 2 סוגי חומרים:

1. חומרים ראשוניים אותם עלינו לנתח. אלו חומרי הגלם. בדר"כ מדובר על פסיקה וחקיקה, אותם נעבד ונגיע למשהו משלנו. בכדי לדעת לנתח חומרים אלו עלינו לעבוד עם החומרים המשניים.
2. חומרים משניים. זה כל עולם המחקר שנעשה כבר לפנינו. כשעובדים בעבודה יש צפי שנדע להביא את שניהם לעבודה.

כשמתחילים לחפש בדר"כ מתחילים הפוך – מהחומרים המשניים לראשוניים, זאת בכדי להגיע להבנה כלשהי של הנושא.
חומרים משניים: מצויים בספרייה. אם בעבר נאלצנו לעשות חיפושים במספר מקומות, היום ישנו מנגנון אחד שעושה את זה עבורנו והוא קטלוג הספרייה. יש להיכנס לחשבון שלנו לפני החיפוש.

קטלוג הספרייה:

- **איך לחפש:** מילת חיפוש ← איפה לחפש ← יש כמה אופציות כאשר ברירת המחזל זה החיפוש המשולב שמחפש בכל המקורות במקביל.

- ישנם ספרים קשיחים המצויים בספרייה, ספרים אלקטרוניים אליהם יש לנו גישה דרך הספרייה, ואתרים אליהם הספרייה עושה מנוי ואליהם יש לנו גישה.
- כמעט כל המערכות ממוינות כברירת מחדל באופן שמנחש אלגוריתמית את מה שאנחנו צריכים, אבל אפשר לעבוד עם אופציות הסינון. הסינון נמצא מצד שמאל של המסך.
- המערכת אינה רק משפטית ומכילה חומרים שאינם רק משפטיים. לכן, את הסינון אפשר לעשות גם לפי נושאים ומחברים, ולא רק לפי שפות ומועדי הפרסומים או משאבים.
- אפשר גם בחיפוש המתקדם לתת עוד כמה שורות שיגדירו חיפוש יותר ממוקד.
- החיפוש לא מתבצע בטקסט המלא, אלא מחפש ב-META DATA – במידע שנותנים למאגר, רשימת נושאים, כותרות וכו'.
- החומרים שמופיעים בחיפוש, תחת מופיע "סקר עמיתים" הם חומרים, מאמרים, ברמה אקדמית שעברו "בקרת איכות". אם לא כתוב "סקר עמיתים" אז החומר כנראה לא ברמה אקדמית.
- ניתן למצוא גם סקירת עיתונאית.
- אם נשים "" בחיפוש אז המנגנון יחפש ביטוי, בעוד ללא "" החיפוש נעשה לפי המילים המופיעות אפילו בנפרד.
- ככל שעובר הזמן נמצא יותר ויותר טקסטים מלאים נגישים במנגנון החיפוש ולאן דווקא בספרייה.
- לפעמים לא נמצא את הטקסט המלא הנגיש מיד, ונדמה כי הוא אינו זמין אלא רק בעותק קשיח. כפתרון, אפשר לנסות לחפש שוב: להעתיק את שם כתב העת (איפה שהתפרסם המאמר) ← לעלות למעלה ← ללחוץ על [...] ← להיכנס ל-Uls (זה רשימה של כל כתבי העת בספריות האקדמיות בארץ) – זה מנגנון קצת ישן אך עדיין יעיל מאוד ← בחיפוש הבסיסי נדביק את שהעתקנו ובהסתכלות מהירה ניתן לראות מי מחזיק אותו ואולי אלו מחזיקים אותו אלקטרונית. ואז אפשר לגשת או לספרייה למשפטים, או לספרייה המרכזית ולבקש השאלה בין ספרייתית. 90% שנקבל את זה בגרסה אלקטרונית. האוני' שמשאילה סביר שפשוט תסרוק ותשלח במייל, ואם לא אז נקבל פשוט עותק להשאלה. במאגרי מידע באתר הספרייה יש לינק לספרייה המרכזית לשם כך. העותק יגיע לספרייה המרכזית וזה חינם.
- (ULI זה רשימת כל הספרים ברשימות האקדמיות בארץ).
- כל החומרים בבר דעת משפטים הם של משפטים, אבל יש עוד ספריות בקמפוס ואולי יש את החומר בקטלוג ברקט שהוא שלא כל הספריות האחרות ואז נאלץ לגשת לשם כדי להגיע לחומר.

GOOGLE SCHOLAR & SSRN & GOOGLE

- כבודו במקומו מונח, אך כדאי לדעת שגם בגוגל וגם ב-GOOGLE SCHOLAR יש כמות עצומה של מידע שאינה מבוקרת ויש קושי לעבוד איתה בעולם האקדמי – אנחנו לא יודעים מה רמתו.
- בחיפוש מאוד מהיר עלינו על הרבה חומרים, אך מחקרים מראים שתהליך חיפוש החומרים והגעה להבשלה של חומרי מחקר יכול לקחת בין 6 לעד 15 שעות של עבודה ונדרשת קריאה מרובה. הרבה פעמים צריך להבשיל לבד ולהבין מתוך הקריאה מה בדיוק אנחנו רוצים, וכדי להתמקד.
- בנוסף למאגר בר דעת יש מאגרים נוספים שיכולים להוביל אותנו לחומרים משניים טובים. אותם נמצא למצוא באתר הספרייה תחת מאגרים ישראלים ומאגרים לועזיים.
- HIEN ONLINE מאגר נפלא, כך גם ה-LEGAL TRAC.
- אם נתקלנו במסך של OPEN ATHNES – פשוט לכתוב bar- וזה יעלה את USER שלנו.
- הבר דעת יחפוף להרבה מאוד מאגרים, אבל מע' החיפוש של כל אחד מהמאגרים הוא שונה ונצליח להגיע לחומרים אחרים באמצעות מאגרים אחרים.

LEGAL TRAC

חיפוש לפי נושאים. אם לא יהיה לו חומרים, אז אולי יהיה לנו לינק למאגרים נוספים.

HIEN ONLINE

מאגר אדיר שנושא גם חומרים משניים וגם ראשוניים. בו נחפש בדר"כ מאמרים – נלחץ לשם כך על LAW JOURNAL LIBRARY.

כלי ציטוט אחיד

נק' מיותרות לאבד בעבודה, ביותר כשהרבה מאגרים מאפשרים להעתיק את הציטוט האחד כבר מוכן. בבר דעת לא כדאי להשתמש.

ב-HIEN ONLINE לחוץ על CITE. זה לא תמיד מדויק, אבל לצורך העבודות הבדיקה לא תהיה קטנונית, אך כן יש להקפיד שהציטוט יהיה לפי הספר הכחול (BLUEBOOK 20TH ED.). **הספרניות לא יודעות, לא מבינות ולא יעזרו לנו בציטוט אחיד ולכן אין לשאול אותן.**

אפשר למצוא את הספר של הציטוט אחיד בספריה בעותק קשיח, בעותק אלקטרוני באחד הספרים בספריה, ויש תחת "שירותים לסטודנטים" באתר הספרייה קישור לכללי האזכור האחיד בכתיבה משפטית.

יש גם אתרים שעוזרים בציטוט אחיד ועושים בשבילנו: <https://law.biu.ac.il/node/3279>

***באתר הספרייה תחת "שירותים לסטודנטים" יש עוד מדריכים למיניהם כמו מדריך לכלים ביבליוגרפיים.

חומרים בעברית

גם בבר דעת יש הרבה חומרים בעברית.

נבו

גם בו יש חומרים ראשוניים ומשניים. יש גם מערכת ספרות, לנבו אמנם יש הרבה חומרים משפטיים, אך לא את הכל. ב"שונות" יש דברים שלא נחשבים לרמה אקדמית, וצריך להיזהר.

עם זאת יש הרבה דברים טובים בנבו. למשל כשמחפשים ביטויים ב"ספרות" בנבו בנוסף לזה שהמערכת מעבירה לספרים או למאמרים שיש בהם את הנושא שחיפשנו, המערכת יודעת לנתח בתוך החומרים, איזה פסיקה וחקיקה יש בתוך הספר ומי ציטט את הספר הזה בפסיקה וחקיקה רלוונטית אחרת.

הכלי הזה נמצא גם תחת "פסיקה", אותו פחות מכירים. כשנצטרך חיפוש נושאי נעשה חיפוש לפני "ביטויים" או "נושאים". שם גם אפשר להגדיר איזה ערכאות אנחנו מחפשים.

- הצמדת ביטוי: [...] יתרנו הגדרה של יחסי הכוחות של הביטוי שכתבנו, יש להשתמש בזה.

- סדר מילים
- מרחק בין מילים.
- מורפולוגיות – נטיות, סיומות, הטיית.

- בביטויים אפשר להגדיר גם ביטויים נוספים ב"וגם"/"ולא" לשם צמצום או ב"או" לשם הרחבת החיפוש.

למעלה בתוצאות יופיע בסינון שעשינו. גם שם אפשר לצמצם את החיפוש בסינון לפי שנים, דירוג פס"ד וכו'.

- נו(4)203 – מיקום פרסום בפד"י (פסקי דין לישראל). בשנים האחרונות הפסיקו את הפרסום בפד"י בו פרסמו פס"ד חשובים לעניין לציבור, אך עדיין יש להקפיד בציטוט האחיד לציין פסיקה שפורסמה בפד"י. עדות לכך יכולה להיות קיומה של סריקה בתוצאות, אבל אם אין PDF עדיין תהיה ההפניה לפד"י (אותיות ומספרים) ויש לציין זאת כעושים ציטוט אחיד (פרסום בפד"י + עמודים בפד"י). לעומת זאת, אם הפס"ד פורסם רק בנבו נכתוב (פורסם בנבו בתאריך...). נעמי לא יודעת מה זה (לא פורסם) שכתוב לפעמים על פס"ד...

- בנבו יש אופציה להעתיק כתיבה נכונה כבר של ציטוט אחיד בלחיצה על הלחצן הירוק בתוצאת החיפוש.
- יש בפסיקה בתוצאות נבו גם מיני רציו ומתחת יש מערכת ניתוחים שמראה מי השופטים, סטטיסטיקות, מקורות שאיזכרו את פסה"ד הזה בצירוף לינקים, יש לינקים לתוך ספרות שצטט את פסה"ד הזה, גם פסה"ד הזה איזכר בעצמו מקורות אחרים אותם גם ניתן למצוא שם, כמו גם חוקים. יש גם אופני התייחסות לפסה"ד תחת "מאזכר". כלומר שאם הגענו לפס"ד מרכזי בתחום, גם די מהר אפשר להגיע לחומרים שהשתמשו בו. הלכות זה ניתוח של האמור בפסה"ד וכו'...
- ב"אזכורים" אפשר לשים שם של חוק כדי לחפש איפה אזכרו אותו – זה גם יתן להגדיר תתי סעיפים לחיפוש.

סקירה משפטית (בקישורים במאגרים ישראלים)

חומר משני.

מאגרים לעזיזים

יש 2 מאגרים לפסיקה וחקיקה בלועזית: הראשון הוא LEXIS ADVANCED מעולה אך לא עובד כרגע כ"כ – הוא מאפשר לרדת רזולוציות כאלה ולהגיע לסיכום נושא, עוד לפני ההבנה והקריאה של החומרים האמריקאים תחת topics → BROWSE – יוריד לפי נושאים, ואז יתן סיכום עם הפניות ולינקים לפסיקה והחקיקה המרכזית בתחום.

המאגר המתחרה שלו הוא Westlaw.

אלו מאגרים אמריקאית ביסודם, לכן עיקר החומר הוא אמריקאית (חקיקה, פסיקה, חדשות וכו'). עם זאת, יש שם גם חומרים בינ"ל, אבל ברגע שיצאנו מאמריקה, קנדה ובריטניה, יש להיזהר עם החומרים שמצאנו. הגעה לחומרים הבינ"ל היא ע"י הטאב – INTERNATIONAL או להגדיר מדינה לחיפוש.

יש לעשות שימוש הוגן בחומרים, להיזהר לא להוריד כמויות מוגזמות ולעשות דברים אסורים 😊.

WESTLAW

חלופת החיפוש מחפשת הכל – חומרים משניים, משניים, פסיקה, חקיקה וכו'. לשיקולנו אם להשאיר את החיפוש ברמה הכללית ואח"כ לצמצם אם להגדיר תחילה צמצום באיזה אופן שנבחר:

Lexis Advance®

The screenshot shows the Lexis Advance search interface. At the top, there is a search bar with the placeholder text "Enter a source name, a citation, terms or shep: [citation] to Shepardize®." and a search button. Below the search bar, there is a navigation menu with tabs for "Content Type", "Federal", "State", "Practice Area or Industry", and "International". The "Content Type" tab is selected, showing a grid of categories such as "Cases", "Statutes & Legislation", "Administrative Codes & Regs", "Jury Instructions", "Administrative & Agency Materials", "Briefs, Pleadings & Motions", "Secondary Materials", "Treatises & Practice Guides", "Law Reviews & Journals", "Forms", "Jury Verdicts & Settlements", "Expert Witness Materials", "Legal News", "News", "Dockets", "Scientific", "Company & Financial", "Directories", "Intellectual Property", "Practical Guidance", "Public Records", "Custom Pages", and "Practice Centers".

שני המאגרים מחפשים בכל הטקסט ולא רק ב-MATA DATA כמו במאגרים שלנו.

המער' נותנת OVER VIEW של כ-15 תוצאות שהיא חושבת שהם רלוונטיים לנו. אפשר לעשות צמצום לפי קטגוריה – להוסיף ביטויים, שנים, תחומי שיפוט וכו' ובכך להגיע לחומרים יותר הגיוניים ונחוצים.

היות והמער' מחפשת בהרבה דברים, החיפוש שלה יהיה מאוד רחב לכן אולי כדאי להגדיר את "מערכות היחסים בין חלקי המילים" כפי שעושים בנבו. כדי לחפש הטיות של המילה בחיפוש נוסף "!" וכדי להגדיר מערכות יחסים נשתמש ב-OR או AND.

אפשר להגדיר גם את מערכות היחסים בין המילים ביחס למרחק המילים בביטוי בתוצאות –

בתוך 20 מילים קדימה ואחורה – W/S 20 וכו' תחת החיפוש המתקדם (ADVANCED) שם גם כל הקיצורים מוצגים:

Connectors and Expanders

&	AND
/s	In same sentence
or	OR
+s	Preceding within sentence
/p	In same paragraph
""	Phrase
+p	Preceding within paragraph
%	But not
/n	Within n terms of
!	Root expander
+n	Preceding within n terms of
*	Universal character
#	Prefix to turn off plurals and equivalents

אם מופיע דגל (צהוב/אדום) ליד התוצאה זה אומר שלא ניתן להסתמך על הפסיקה או החומר הזה כי הפכו אותו או התייחסו אליו בשלילה.

בפתיחת פס"ד מקבלים את פסה"ד עצמו, תמצות של המקרה ואז יש טבלה של הניתוח של הנושאים העוסקים בתחום עם לינקים לחקיקה הרלוונטית תחת WEST HEADNOTES. אחרי יש ניתוח וחומרים של השופט שעוסק בתחום.

LEXIS יש SHEPERD EYES ובWESTLAW למעלה יש את כל מערכת האזכורים ומאזכרים של פסה"ד וההיסטוריה שלו בצירוף לינקים.

אפשר לראות גם על פסה"ד שאוזכרו בצורה שלילית איפה התייחסו אליו ככה.

היתרון היחיד של LEXIS זה הסיכומים האלו שהם יוצרים וכמה ספרים אלק' שיושבים שם לעומת אחרים שיושבים ב-WESTLAW. חוץ מזה הם די דומים. החיפוש לא פשוטים במערכות אלו אבל יש לתרגל את זה. לעבודה כן נצטרך פסיקה אמריקאית.

לפעמים בצד יש גם הפניות למאמרים שעוסקים בנושא.

GOOGLE SCHOLAR

אם כבר GOOGLE אז GOOGLE SCHOLAR משום שהוא מתיימר להכיל חומרים אקדמיים, אך לא כל החומרים אקדמיים. ל-GOOGLE SCHOLAR כדאי להיכנס דרך הקישור של הספרייה, כי אם זה כתב עת שיש לנו מנוי אליו מהספרייה, זה ייקח אותנו ישר לשם ויראה שיש לספרייה את החומרים האלה. בנוסף דרכו, בממשק באנגלית, נוכל לצמצם למאמרים או פסיקה.

היתרונות של המערכות האחרות זה יכולות הניתוח והחיפוש המדויקים יותר לשם התוצאות המדויקות יותר והרלוונטיות יותר. *** ניתן להיעזר בכל הספרניות לחיפוש חומרים וכדאי להיעזר בהן, אך כדאי לא להגיע ביום שישי וכן להגיע בגישה של עבודה משותפת במקום לבקש שימצאו לנו את כל החומרים.

*** לפני הראיונות, מומלץ לנסות לעבוד קצת עם מאגרים אחרים חוץ מנבו, בעיקר עם פדאור ותקדין, כי זה חשוב למשרדים.

שיעור 13 – 27/05/2019

היה מרצה אורח

שיעור 14 – 10/06/2019

היה מרצה אורח

שיעור 15 – 17/06/2019

מקורות המשפט המשווה במחקר המשפטי

כלי נפוץ מאוד. הנושא הזה שזור בלימודי התואר כי למשפט הישראלי יש היבטים השוואתיים שמוטמעים בתוך מערכת המשפט הישראלית ובאותה נשימה בהמ"ש מפנה למשפט המשווה ומקורות המשפט העברי. כמו כן, לאקדמיה הישראלית יש נטייה לפרסום בחו"ל.

רובם המכריע של דור המייסדים שלנו התחנכו בשיטות משפט זרות.

גם המחוקק, כשהוא מוביל חקיקה חדשה הרבה פעמים נעזר במודלים שפותחו במדינות אחרות בעולם.

הרבה פעמים ניתן לראות יניקה של מודל זר לתוך המשפט הישראלי, או אף תמונות מראה של הסדרים כאלה.

צירים שבהם המשפט ההשוואתי משמעותי

- פיתוח המשפט הישראלי, קידומו והבנתו
- לימוד מניסיון קיים של מדינות אחרות
 - לצורך רפורמות משפטיות, פרשנות משפטית.
 - דוג: חקיקה בתחום האזרחי ששואבת מהקודקס האזרחי הגרמני.
 - דוג: חוק יסוד כבוד האדם וחירותו + חופש העיסוק ששואבים מהצ'רטר הקנדי.
- שיפור אינטראקציות משפטיות בין מדינתיות ובינלאומיות.
 - חשוב במיוחד בעידן הגלובליזציה.
 - תחרות ותאימות: דיני המס [למשל, קליטת תאגידים], הגנת הפרטיות [GDPR – מתחייבת תאימות גלובלית].
- תחומי עניין ואתגרים חדשים
 - זכויות אדם, תובעות ייצוגיות טכנולוגיות.

חשיבות המשפט ההשוואתי בהקשר הישראלי העכשווי

- שיטת משפט מעורבת.
- שיטת משפט צעירה – לא היה לנו מאגר פסיקה בהתחלה.
- שיטת משפט קטנה, מעוטת משאבים משפטיים.
- היעדר מעגלי השוואה פנימיים מובנים (בשונה ממערכת פדראלית (ארה"ב, גרמניה) או אזרית (האיחוד האירופאי)).
- חברה רבת תרבותית.
- מערכת משפט ריכוזית
 - בית מחוקקים שמורכב מבית אחד, תקדים מחייב רק לבהמ"ש העליון.
- חשיבות בשוק גלובלי

--- השלמה מאור כהן ---

בשורה התחתונה, בעשורים התחתונים יש נטייה גוברת בעולם כולו לעשות שימוש במשפט השוואתי אמריקני, איזשהו שיקוף של ההתחזקות של הכוח הפוליטי של ארה"ב בעולם, של התרבות האמריקאית. גם התמריצים האקדמאיים גורמים לכך שהרבה מהמאמרים מוטים לכיוון הדין האמריקאי. זה מעניין כי אין סיבה מהותית משפטית כלשהי להתמקד בשיטת המשפט האמריקאית.

עם זאת, זה יכול להיות בעייתי עקב הבדלים משמעותיים במבנה המשפטי והבדלים בעקרונות יסוד כמו הפרדת דת ומדינה.

היבטים תרבותיים במשפט המשווה

פנייה למשפט השוואתי אפשרית יותר ככל שבין שתי שיטות המשפט:

- יש קרבה מבחינת ערכים חברתיים
- יש הסדרים או עקרונות יסוד דומים
- לא קיים מחסום שפה

לדוגמא: יש מאמר של דפנה ברק ארז "גלגולו של חזיר" בו היא דנה על ההגבלות המשפטיות על גידול חזירים ומסחר בו. אם המחוקק ובתי המשפט בישראל ניגשים לסוגיה זו, לאן עליהם ללכת?

אולי לדין המוסלמי? אולי זה לא יתאפשר עקב שוני עקב עקרונות יסוד? אולי אפשר להשתמש במשפט העברי?

במובן הצר: חקיקה (דתית) פרטיקולרית בנושא החזיר זה משהו מאוד ספציפי שאופייני למשפט הישראלי ומהווה לנו אתגר השוואתי, במיוחד שבמדינות מוסלמיות יהיו בעיות אחרות.

במובן הפשטה גבוהה: ניתן להסתכל על כך כסמל תרבותי מעוגן בחוק, והנושא יכול להיות בר השוואה לתלית סמלי "צלב" או שחיטת פרות כשרות בהודו.

גם כשאנו בוחרים עבור פרויקט מחקר שלנו צריך לבדוק מהי השאלה העקרונית, ומה נמצא במובן ההפשטה הגבוהה.

אזכורי מקורות בפסיקת ביהמ"ש העליון

- 1948-1994 "נוהגי ההסתכמות של ביהמ"ש העליון..." עשו מדגם אקראי של 7147 פסקי דין שקודדו על ידי סטודנטים

- 1995-2004 "היבטים צורניים ומרחב הסמך של השופטים..." לקחו את כל פסקי הדין שנלקחו באותה תקופה והן קודדו על ידי סטודנטים.
 - במחקר הראשון, נמצא כי בלי קשר לאורך פסק הדין, מספר האזכורים הוא פחות או יותר ממוצע ביחס לעמודים – בין 1.3 ל-1.5 בכל עמוד. אורך פסקי הדין עלה ומספר האזכורים עלה, אך הממוצע לעמוד נשאר דומה.
 - במחקר השני אנו רואים את אותם תוצאות בדיוק, כשהממוצע לעמוד נשאר די דומה – בין 1.2 ל-1.7 לאורך השנים הללו.
- בתקופה הראשונה, אנו רואים כי כמעט 100% מהאזכורים היו משיטת המשפט המקובל. אם נסתכל על כמות האזכורים, ניתן לראות מגמת ירידה די חדה מ-48, כאשר ככל ששיטת המשפט מבשילה ומתפתחת בעצמה יורד השימוש בדין הזר.
- לאחר 94 ניתן לחשוב מה קרה כאשר ביהמ"ש החל לכתוב יותר ויותר על נושאים בינ"ל. במחקר השני אפשר לראות מגמה קבועה/התמעטות לשימוש בפסיקה הזרה, אך בפסקי הדין שבהם יש פסיקה חדשנית השימוש בפסיקה הזרה גבוה יותר. אנו רואים שכאשר יש פסיקה חדשנית המקורות הזרים משמשים אותנו בצורה יותר משמעותית.
- ניתן, בנוסף לכך לראות, שהמשקל של המשפט המקובל נותר גבוה יותר. צריך לשים לב שיש עליה בשימוש בפסיקה האמריקאית בביהמ"ש. במחקר החדש רואים כבר שהפסיקה מארה"ב היא הפסיקה המשמעותית ביותר בביהמ"ש.
- משפט עברי – המגמה נשמרת, ועם מינויו של רובינשטיין השימוש גבר משמעותית (ב2004)

שלוש מגמות האחדה בין מערות המשפט (המנגנונים וכוחות העל כאשר קיים משפט השוואתי)

נושא זה היה נתון שנים ארוכות למאבק בשיח המשפטי, אבל גם בשיח הפוליטי, מדע המדינה, סוציולוגיה....

- תכניות פעילות להאחדת המשפט
- השתלת מוסדות משפטיים ("שתלים משפטיים")
- התכנסות טבעית

1. תכנית האחדה בינלאומית

- מוסדות בינלאומיים המיועדים ספציפית לקידום מטרה זו כמו המוסד הבין לאומי להאחדת המשפט ברומא, ועידת האג וועידת האום
- ארגונים בינ"ל מנסים לעתים להכליל או לאחד כללים ושיטות עבודה משפטיים, כמו הקהילה האירופית והאיחוד האירופאי, ארגון העבודה הבינלאומי, הועדה האירופאית לזכויות אדם...

2. שתלים משפטיים

- העברה של כלל משפטי ממערכת משפט אחת לשנייה
- הצורה הנפוצה והוותיקה ביותר של שינוי משפטי – כמו קבלת החוק הרומי ברחבי אירופה, התפשטות המשפט האנגלי במושבות האימפריה הבריטית, והתפשטות המשפט האמריקאי באירופה
- אופני ההשתלה מגוונים – כמו שינוי חקיקתי בתוך המדינה, פסיקה, הדלת האחורית
- הצלחתם של שתלים משפטיים – תלויה בקיומם של תנאים המתאימים לכך בארץ "המקבלת", וככל שהשתל אף פעם אינו מה שהיה בביתו הקודם – "יאוזרח להקשר המקומי"
- תנאים להצלחת שתל משפטי: ההשוואתיות והתפוצה של השתלים, דרגת השילוב לאור התנאים התרבותיים והדתיים המקומיים, מידת הפרגמטיות, והנגישות והעמידות של כלל/מושג/מוסד משפטי במונחים חברתיים, תרבותיים, דתיים ופוליטיים.
- עמדה בגנות שתלים משפטיים (Legrand 1996) – בלתי אפשרי לבצע שתלים משפטיים כי לא ניתן לנתק כללים משפטיים מההקשר התרבותי או הפוליטי שלהם. אבל בפועל, קיימים שתלים משפטיים. זה לא חד משמעית של תמיד עובד או לא עובד (יכול להיות שבחלק מהמקרים זה לא יפעל)

3. ההתכנסות הטבעית שמתרחשת בין שיטות משפטי

- מערכות משפט בחברות שונות נוטות להפוך לדומות יותר ככל שהחברות עצמן נהיות דומות יותר אחת לשנייה
- נוצרה תרבות בינ"ל משותפת כתוצאה מהגלובליזציה – התרחבות התקשורת הבינ"ל, מודעות הולכת וגוברת לסוגיות גלובליות, חילופי חוקרים
- התכנסות באירופה: הקהילה האירופאית – האיחוד האירופאי
- לדוגמא – הגנות שניתנות לנאשמים בתהליכים פנימיים, מס הכנסה מדורג, תכנית סיוע משפטי, הגדרת והגנת זכויות הפרט, התרחבות הביקורת השיפוטית וכו'...

השיעור האחרון

אז מה היה לנו?

השיעור הזה הוא שיעור מאוד מאתגר, כי אנו מכלילים בקורס אחד 3 קורסים נפרדים – קורס מחקר משפטי, כתיבה משפטיות וקורס של אסכולות במחקר. נקודת המוצא שהתחלנו איתה בקורס היא שבעצם, ככל שהמחקר המשפטי מתקדם ומתפתח, וככל שהמחקר הבינתחומי הופך להיות נפוץ, השאלה היא תמיד מה מעניין ומחדש ולא ההבחנות הדוקטורניות המוקדמות.

מתוך תפיסה זו, למעשה, בתחום של שיטות מחקר עברנו גם על המחקר המשפטי הקלאסי (איך מתפתח חוק, הלכה...), וגם עברנו לדבר על שיטות המחקר המדעיות שמדעי החברה אימצו גם אליהם, שיישומם בא שיטות אמפיריות במשפט. יישום זה חדש יחסית – לגבי האופן של ניתוח ממצאים, הקשר ביניהם למסקנות... אלו תכנים שהם חדשים יחסית בעולם הוראת המשפט, אבל המרצה חושבת שהם נחוצים ומהווים סטנדרט שראוי שכל סטודנט למשפטים ידע ויכיר.

החטיבה השנייה שהייתה לנו – חטיבה של גישות לחקר המשפט (הגישה הכלכלית, האמפירית, מחקר השוואתי, משפט ו...) הרעיון הוא לתת טעימה ולגרות את המוח על החשיבה (כמו החשיבה על בועות במשפט) – איך אנו מביאים עולמות תוכן אחרים ותחומי מחקר אחרים לעולם המשפטי, בין אם אלו חיבורים ישנים (משפט וכלכלה) או חיבורים חדשים יותר (כמו משפטי ואומנות). תמיד כשנעשה חיבור מקורי, הוא מאיר זוויות חדשות.

דיברנו גם על ההיבט המעשי של המחקר המשפטי בעבודת עורך הדין, כולל הדברים שתרגלנו עליהם במסגרת ניירות התגובה – מה הפואנטה/השאלה החשובה, ואיזו שאלה אחרת אפשר לשאול כדי למצוא פתרון משפטי אחר מתאים. המרצה שמחה על השיעור הזה כי חשוב לזכור שהכישורים האקדמאים בעלי שימושים מעשיים.

חטיבות נוספות עסקו בשאלה איך להתייחס לטקסטים שכתבו אנשים אחרים – זיקוק התמצית, קריאה ביקורתית וביקורת עמיתים.

הנושא האחרון – פיתוח וכתיבה של מחקר עצמאי משלנו. להבין את המבנה ומאפייני

- החיבור המחקרי
- פיתוח נושא, שאלת מחקר, כותרת, מבנה ומטרות שמשטרות/דגמים של מבני עבודות מחקר
- פיתוח והצגה של טיעון
- חיפוש, מחקר ביבליוגרפי

לימוד דרך תרגול

הרבה מהכישורים האלה לא קשורים בהעברת חומר עיוני – צריך ללמוד דרך הרגליים (כמו ללמוד לרוץ/לנגן על כינור), וזו הסיבה שניסינו לתת לכם כמה שיותר הזדמנויות לכתוב בעצמכם ולתרגל את הכישורים שדיברנו עליהם עד עכשיו – ניירות העמדה שקשורים לגישה הכלכלית, מחקר אמפירי ונייר העמדה לקראת נושא עבודת הסיום. נדרשנו לכתוב מתווה לעבודת הסיום: פיתוח שאלת מחקר, מבנה וביבליוגרפיה ראשונית, וסוף, עבודת הסיום.

מה בהמשך?

כל המהלך הזה אמור להקנות לנו בסיס שיעזור לנו גם בהמשך בכתיבת עבודות הסמינריון בתואר. הרעיון הוא לתת לנו חיזוק לכישורים אלו, והמרצה מקווה שנכתוב כתיבה אקדמית בתארים נוספים, ושנמשיך לכתוב (לא רק בהקשרים אקדמיים). בשנה הבאה, יוצע לתלמידי שנה ג' קורס שיטות מחקר למתקדמים (צריך להתקבל אליו והוא מיועד למסיימים מצטיינים של הקורס הזה – מי שכתב עבודת סיום ברמה גבוהה, ושיש לה פוטנציאל להתפתח למאמר). הקורס מועבר על ידי הדיקן ואורי אהרונסון – יש סיכוי שהם יתפרסמו כחלק מהמאמרים של מחקרי משפט.

עבודת הסיום בקורס

עבודה זו אמורה להיות מוגשת אחרי מועדי הא' (21/08/2019 עד השעה 12:00). ההיקף הוא 2,200 מילים (לא יקבלו בקשות להארכה), **ספירת המילים כוללת הערות שוליים** (אין צורך להוסיף הערות שוליים, אבל אפשרי) ולא כולל עמוד שער וביבליוגרפיה. בעבודת הסיום יש להקפיד על כללי האזכור האחד (צריך לעבוד לפי האתר של אוניברסיטת תל אביב. יש להקפיד על שוליים ברוב של 3 ס"מ לפחות. (בנוגע להערות שוליים באנגלית – אם אין הגדרה ברורה צריך לעקוב לפי bluebook – אבל אם יש שאלה קונקרטיים אפשר לשאול את המתרגלות ואת המרצה).

הביבליוגרפיה הן כל המקורות שהזכרנו. אם יש מקור שלא מצאנו איפה לאזכר אותו בהמ"ש אבל הוא שימוש אותנו באופן משמעותי – אפשר להוסיף אותו ברשימה הביבליוגרפית מבלי שאזכר בטקסט עצמו. הרעיון הוא שחוקר יוכל לבדוק את ההערה שעליה אנו מתבססים.

בספר של יופי תירוש שקושר בהנחיות לעבודה מראה איך לכתוב ביבליוגרפיה.

הקריטריונים לעבודת הסיום – הערכת העבודה: התמונה הגדולה

הנקודה הבסיסית היא די פשוטה – אנו פשוט מנסים **לשכנע** את הקורא באיזושהי תזה מסוימת. לכן, בעבודתנו אנו נצטרך להביא את אבני הבניין שישכנעו את הקורא. אנו נצטרך להסביר קודם לקורא במה העבודה עוסקת ולמה כדאי לו לקרוא. אנו נספק לו את המידע הנחוץ כדי להבין את הנושא וגם את הטיעון שלנו, ולהשתכנע בו. נצטרך למקם את עצמנו בשדה השיח, קישור לידע קודם ולספק נתונים רלוונטיים.

כמובן, שצריך שיהיה ברור מהו הטיעון/החידוש/התובנה/הביקורת/הצעת המדיניות. בגלל היקף העבודה, המרצה שמה בסוגרים 2 רכיבים שבד"כ קשורים לשלמות המחקר, והצניעות – לבדוק האם יש מגבלות מהותיות לעבודתנו שחשוב שהקורא ידע עליה (כמו הצעת חוק שמשנה לחלוטין את המצב המשפטי שניתחנו), או, אם אנו מנתחים נושא מאוד מצומצם, צריך לשקול אם יש מקום לומר שזה מתאים רק לנושא המצומצם ואין הכרח שזה חל בצורה גורפת.

זה מתקשר לשאלה של "כיווני המחקר בהמשך" – יהיה מעניין לבחון איך התזה/הניתוח בא לידי ביטוי בדיוק באותם הקשרים נוספים שלא נגענו בהם.

המרצה שמה את 2 החלקים האחרונים בסוגיים כי זו עבודה מאוד קטנה – אבל זה עדיין בכובית כדי שנוכל לחשוב על זה (נתבקש משהו מהסוג הזה)

המרצה מפנה אותנו לחובת של יופי תירוש, אבל אלו הם הדברים שאנו רוצים לראות – שהצגנו שאלת מחקר ברורה, שנשארו בגדרי מה שהוגדר, שהעבודה בעלת מבנה מתאים מבחינת השאלה המחקרית, באיזו מידה עשינו מחקר עצמאי ומקיף שמתקשר (זה יבוא לידי ביטוי שונה בכל עבודה, אבל זה צריך להיות מתאים והולם לנושא שבחרנו), המקוריות והתרומה שלנו מעבר להצגת הרקע והידע הקיים, איך אנו מציגים את הספרות ואת טיעונינו (הגהה, רהיטות...), יש להקפיד על הבחנה בין העמדה שלנו לעמדה של כותבים אחרים (זה מאוד חשוב לחשוף ולייחס כל מקור שהשתמשנו בו).

אם אנו מוצאים את עצמנו עם רצון לשנות בצורה משמעותית את הנושא – תהיו בקשר עם המתרגלת כדי שהיא לא תהיה מופתעת לחלוטין. מי שמעוניין בשעת קבלה – לשלוח להם אימייל. ראשי הפרקים הוחזרו ונמצאים בתאי הקורס.

התקווה של המרצה, זה שהעבודות האלה יהיו משהו מאוד טוב גם עבורנו (כדוגמת כתיבה טובה). קחו את זה ברצינו ואל תשאירו את זה לסוף.

טיפים לכתיבת עבודת הסיום:**גיוון משפטים:**

- להימנע מלחזור על אותה מילה / אותו שורש במשפט אחד.
 - ניתן להסיק / מתוך הניתוח עולה / יש תימוכין לסברה.
- יש להימנע מלחזור על אותו מבנה תחבירי פעמים רבות במשפטים עוקבים.

הקפדה דקדוקית:

- להקפיד על התאמה בין נושא לנשוא
 - זו שגיאה דקדוקית נפוצה בעבודות.
 - "עמדותיהם של השופט ברק ושופט חשין **מוזכרים** בדברי ההסבר להצעת החוק" ← מוזכרות
 - "פקיעת תוקף ההתחייבות **מחייב** הסכמה חוזית חדשה" ← מחייבת
- להקפיד על אחידות
 - איות מילים לועזיות (מוזיקה, מוסיקה).
 - זמנים (עבר, הווה באותו משפט).

שימו לב

- "אי הסכמה משמעותית" אבל "היעדר תחולה משמעותית". ההבדל בין שלילה של אי= זה בהתאם למילה שאחרי, היעדר הופך לזכר.
 - "מאחר ש" ולא מאחר ו" (ראו אתר האקדמיה ללשון)
 - יש להימנע משימוש בראשי תיבות למעט מילים שנהוגות כך (בג"צ, צה"ל, דו"ח) [גם לא ע"י, עפ"י, פס"ד, כ"כ ← אפשר לשים מקפים 😊]

משפטים פעילים וסבילים, קראו בקול רם:

- העדיפו משפטים פעילים על פני משפטים סבילים (בכפוף להקשר).
- סימני פיסוק נכתבים בצמוד לסיום המילים ולאחריהם רווח.
- קראו את העבודה (או לפחות משפטים ארוכים) בקול רם.
 - פשטו ניסוחים.
 - פצלו למשפטים קצרים לפי הצורך
- ציטוט אחיד הערת שוליים בא אחרי הפסיק/נקודה – תלוי איפה שהיא מתאימה מבחינה תכנית.

היערכו מראש, תכננו את זמן העבודה – זו עבודה יותר רצינית ממה שעשינו עד כה.

אילוסטרציה להתפתחות הידע לאורך שנות הלימוד

כשאתה פרופסור גדול באקדמיה, בכל פרויקט/עבודה עושים מהלך...

אז איך מתפתח מחקר? זה מתחיל בעיגול קיר, וככל שעובר זמן העיגול הפנימי מתרחב, אנו קוראים עוד מאמרים ומגיעים לקצה הגבול הידוע – אנו מגיעים לנקודה אחת בעיגול, ואחרי כמה שנים, התרומה הקטנה שלך בעולם זה הצ'ופצ'יק הקטן בעיגול. אתה בליטה קטנה מתוך קונטקסט נרחב בידע האנושי. זה בוודאי נכון על מי שכותב עבודת סמינריון.